שמונה פרקים לרמב"ם (מנוקד, ללא עיצוב)

מהדורה מנוקדת, מתפרסמת ברשות הוצאת בית אל

מחבר: רבי משה בן מימון

אָמַר שְׁמוּאֵל בֶּן-יוּדָא אִבְּן תִּבּוֹן:

אָמַר הָרַב הַמְחַבֵּר, זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה:

הִנֵּה בֵּאַרְנוּ בִּפְתִיחַת זֶה הַחִבּוּר, מֶה הָיְתָה הַסִּבָּה בְּשׂוּם הַמְחַבֵּר זֹאת הַמַּסֶּכֶת בְּזֶה הַסֵּדֶר; וְזָכַרְנוּ גַּם כֵּן רֹב הַתּוֹעֶלֶתבְּזֹאת הַמַּסֶּכֶת (הקדמה לסדר זרעים). וְיָעַדְנוּ פְּעָמִים רַבּוֹת בְּמַהשֶּׁקָּדַם בְּזֶה הַחִבּוּר, לְדַבֵּר בְּזֹאת הַמַּסֶּכֶת בְּעִנְיָנִים מוֹעִילִים וּלְהַאֲרִיךְ בָּהּ קְצַת אֲרִיכוּת (שם) - מִפְּנֵי שֶׁהִיא קְטַנָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁתֵּרָאֶה מְבֹאֶרֶת וְקַלָּה לְהָבִין וְלַעֲשׂוֹת מַהשֶּׁכּוֹלֶלֶת - אֵינָהּ קַלָּה עַלכָּל בְּנֵיאָדָם, וְאֵין כָּל עִנְיָנֶיהָ גַּם כֵּן מוּבָנִים מִבְּלִי פֵּרוּשׁ אָרֹךְ, עִם הֱיוֹתָהּ מְבִיאָה לִידֵי שְׁלֵמוּת גְּדוֹלָה וְהַצְלָחָה אֲמִתִּית - וּמִפְּנֵי זֶה רָאִיתִי לְהַרְחִיב בְּזֶה הַמַּאֲמָר. וּכְבָר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, הַאי מַאן דְּבָעֵי לְמֶהֱוֵי חֲסִידָא לְקַיֵּם "מִלֵּי דְאָבוֹת" (בבא קמא

ל א). וְאֵין אֶצְלֵנוּ מַעֲלָה גְדוֹלָה מֵחֲסִידוּת אֶלָּא נְבוּאָה - וְהִיא הַמְּבִיאָה אֵלֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "חֲסִידוּת מְבִיאָה לִידֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ" (משנה סוטה ט טו). - הִנֵּה הִתְבָּאֵר מִדִּבְרֵיהֶם, שֶׁקִּיּוּם מַאַמְרֵי זֹאת הַמַּסֶּכֶת מֵבִיא לִידֵי נְבוּאָה. וְהִנְנִי עָתִיד לְבָאֵר אֲמִתַּת הַדָּבָר הַהוּא, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כוֹלֵל חֵלֶק גָּדוֹל מֵהַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת.

וְרָאִיתִי לְהַקְדִּים קֹדֶם שֶׁאַתְחִיל בְּפֵרוּשׁ הַהֲלָכָה, פְּרָקִים מוֹעִילִים; יֵדַע מֵהֶם הָאָדָם הַקְדָּמוֹת, וְיִהְיוּ לוֹ גַם כֵּן מָבוֹא וּמַפְתֵּחַ בְּמַהשֶּׁאֲנִי עָתִיד לְפָרֵשׁ. וְדַע, שֶׁהַדְּבָרִים אֲשֶׁר אֹמַר בִּפְרָקִים אֵלּוּ וּבְמַהשֶּׁיָּבֹא מִןהַפֵּרוּשׁ, אֵינָם דְּבָרִים שֶׁבְּדִיתִים מֵעַצְמִי, וְלֹא פֵרוּשִׁים שֶׁחִדַּשְׁתִּים. אָמְנָם הֵם עִנְיָנִים לִקַּטְתִּים מִדִּבְרֵי חֲכָמִים בְּמִדְרָשׁוֹת וְתַלְמוּד וְזוּלָתָם מֵחִבּוּרֵיהֶם; וּמִדִּבְרֵי הַפִּילוֹסוֹפִים גַּם כֵּן הַקַּדְמוֹנִים וְהַחֲדָשִׁים, וּמֵחִבּוּרֵי הַרְבֵּה בְנֵי אָדָם - וּשְׁמַע הָאֱמֶת מִמִּי שֶׁאֲמָרָהּ.

וְאֶפְשָׁר שֶׁאָבִיא לִפְעָמִים מַאֲמָר אֶחָד כֻּלּוֹ מִסֵּפֶר הַמְפוּרְסָם בִּלְשׁוֹנוֹ - וְאֵין בְּכָלזֶה רֹעַ. וְאֵינִי מִתְפָּאֵר בְּמַהשֶּׁאֲמָרוֹ מִי שֶׁקָּדַם מִמֶּנִּי - שֶׁאֲנִי כְּבָר הִתְוַדֵּיתִי בָּזֶה - וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אַזְכִּיר: "אָמַר פְּלוֹנִי" - שֶׁזֶּה אֲרִיכוּת אֵין תּוֹעֶלֶת בָּהּ. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מֵבִיא זִכְרוֹן שֵׁם הָאִישׁ הַהוּא לַחְשֹׁב מִי שֶׁאֵין לוֹ חֵךְ: שֶׁהַדָּבָר הַהוּא נִפְסָד וּבְתוֹכוֹ רֹעַ, שֶׁלֹּא יְבִינֵהוּ - וּמִפְּנֵי זֶה רָאִיתִי שֶׁלֹּא לִזְכֹּר הָאוֹמֵר, שֶׁכַּוָּנָתִי לְהוֹעִיל הַקּוֹרֵא וּלְבָאֵר לוֹ עִנְיָנִים הַצְּפוּנִים בְּזֹאת הַמַּסֶּכֶת. וַאֲנִי אַתְחִיל עַתָּה לִזְכֹּר הַפְּרָקִים אֲשֶׁר רָאִיתִי לְהַקְדִּימָם הֵנָּה לְפִי כַוָּנָתִי, וְהֵם: שְׁמוֹנָה פְּרָקִים.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם וְכֹחוֹתֶיהָ)

דַּע, שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם אַחַת; וְיֵשׁ לָהּ פְּעֻלּוֹת רַבּוֹת חֲלוּקוֹת, יִקְרָאוּן קְצָת הַפְּעֻלּוֹת הָהֵן: נְפָשׁוֹת. וְיֵחָשֵׁב בַּעֲבוּר זֶה שֶׁיֵּשׁ לָאָדָם נְפָשׁוֹת רַבּוֹת, כְּמוֹ שֶׁחָשְׁבוּ הָרוֹפְאִים, עַד שֶׁשָּׂם רֹאשׁ הָרוֹפְאִים פְּתִיחַת סִפְרוֹ, שֶׁהַנְּפָשׁוֹת שָׁלֹשׁ: טִבְעִית, חִיּוּנִית וְנַפְשִׁית. וּפְעָמִים שֶׁיִּקָּרְאוּ: כֹּחוֹת וַחֲלָקִים, עַד שֶׁיֵּאָמֵר: חֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ - וְזֶה הַשֵּׁם יַעֲשׂוּהוּ הַפִּילוֹסוֹפִים הַרְבֵּה פְּעָמִים. וְאֵינָם רוֹצִים בְּאָמְרָם: "חֶלְקֵי", שֶׁהִיא מִתְחַלֶּקֶת כְּהֵחָלֵק הַגּוּפוֹת, אֲבָל הֵם מוֹנִים פְּעֻלּוֹתֶיהָ הַחֲלוּקוֹת שֶׁהֵן לִכְלַל הַנֶּפֶשׁ, כַּחֲלָקִים לַ"כֹּל" הַמְחֻבָּר מֵהַחֲלָקִים הָהֵם.

וְאַתָּה יוֹדֵעַ, שֶׁתִּקּוּן הַמִּדּוֹת הִיא: רְפוּאַת הַנֶּפֶשׁ וְכֹחוֹתֶיהָ. וּכְמוֹ שֶׁהָרוֹפֵא אֲשֶׁר יְרַפֵּא הַגּוּפוֹת צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע תְּחִלָּה הַגּוּף אֲשֶׁר יְרַפְּאֵהוּ: כֻּלּוֹ וַחֲלָקָיו מָה הֵם, רְצוֹנִי לוֹמַר: גּוּף הָאָדָם; וְצָרִיךְ שֶׁיֵּדַע אֵיזֶה דְּבָרִים יַחֲלוּהוּ וְיִשְׁמֹר מֵהֶם; וְאֵיזֶה דְּבָרִים יַבְרִיאוּהוּ וִיכַוֵּן אֲלֵיהֶם - כֵּן רוֹפֵא הַנֶּפֶשׁ הָרוֹצֶה לְתַקֵּן מִדּוֹת הָאָדָם, צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע הַנֶּפֶשׁ וְכֹחוֹתֶיהָ בִּכְלָלָהּ וַחֲלָקֶיהָ, וּמַה יַּחֲלֶה אוֹתָהּ וּמַה יַּבְרִיאֶהָ. וּמִפְּנֵי זֶה אֹמַר, שֶׁחֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ הֵם חֲמִשָּׁה: הַזָּן - וְהוּא נִקְרָא: צוֹמֵחַ; וְהַמַּרְגִּישׁ, וְהַמְדַמֶּה, וְהַמִּתְעוֹרֵר, וְהַשִּׂכְלִי.

וּכְבָר הִקְדַּמְנוּ בְּזֶה הַפֶּרֶק, שֶׁדְּבָרֵינוּ אֵינָם רַק בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. כִּי כֹּחַ הַמָּזוֹן שֶׁיִּזּוֹן בּוֹ הָאָדָם, אֵינוֹ כְּכֹחַ הַמָּזוֹן שֶׁיִּזּוֹן בּוֹ הַסּוּס

וְהַחֲמוֹר - כִּי הָאָדָם נִזּוֹן בַּחֵלֶק הַזָּן מִןהַנֶּפֶשׁ הָאֱנוֹשִׁית; וְהַחֲמוֹר נִזּוֹן בַּחֵלֶק הַזָּן מִןהַנֶּפֶשׁ הַחֲמוֹרִית; וְהַנֶּשֶׁר נִזּוֹן בַּחֵלֶק הַזָּן מִן הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לָהּ.

וְאָמְנָם יֵאָמֵר עַלהַכֹּל: "נִזּוֹן" בְּשִׁתּוּףהַשֵּׁם לְבָד, לֹא שֶׁהָעִנְיָן בְּכֻלָּם אֶחָד בְּעַצְמוֹ. וְכֵן יֵאָמֵר עַלהָאָדָם וּשְׁאָר בַּעֲלֵי חַיִּים: "מַרְגִּישׁ" בְּשִׁתּוּףהַשֵּׁם בִּלְבָד, לֹא שֶׁהַהֶרְגֵּשׁ אֲשֶׁר בָּאָדָם הוּא הַהֶרְגֵּשׁ אֲשֶׁר בִּשְׁאָר בַּעֲלֵי הַחַיִּים. וְלֹא הַהֶרְגֵּשׁ אֲשֶׁר בְּזֶה הַמִּין, הוּא הַהֶרְגֵּשׁ בְּעַצְמוֹ אֲשֶׁר בְּמִין אַחֵר - אֲבָל כָּלמִין וָמִין מֵאֲשֶׁר לוֹ נֶפֶשׁ, יֵשׁ לוֹ נֶפֶשׁ אַחַת בִּלְתִּי נֶפֶשׁ הָאַחֵר. וְיִתְחַיֵּב מִנֶּפֶשׁ זֶה פְּעֻלּוֹת אֵלֶּה, וּמִנֶּפֶשׁ זֶה פְּעֻלּוֹת אֲחֵרוֹת. וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּדְמֶה פְּעֻלָּה לִפְעֻלָּה, וְיֵחָשֵׁב בִּשְׁתֵּי הַפְּעֻלּוֹת שֶׁהֵן דָּבָר אֶחָד בְּעַצְמוֹ - וְאֵין הַדָּבָר כֵּן. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה: שְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת חֲשׁוּכִים. הָאֶחָד מֵהֶם - זָרְחָה עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ וְהֵאִיר; וְהַשֵּׁנִי - הֵאִיר עָלָיו הַיָּרֵחַ וְהֵאִיר; וְהַשְּׁלִישִׁי - הֻדְלַק בּוֹ הַנֵּר וְהֵאִיר. הִנֵּה כָּלאֶחָד מֵהֶם נִמְצָא בּוֹ הָאוֹר; אֲבָל סִבַּת זֶה הָאוֹר וּפוֹעֲלוֹ - הַשֶּׁמֶשׁ, וּפוֹעֵל הָאַחֵר - הַיָּרֵחַ, וּפוֹעֵל הָאַחֵר - הָאֵשׁ. כֵּן פּוֹעֵל הַרְגָּשַׁת הָאָדָם - הוּא: נֶפֶשׁ הָאָדָם, וּפוֹעֵל הַרְגָּשַׁת הַחֲמוֹר - הוּא:נֶפֶשׁ הַחֲמוֹר, וּפוֹעֵל הַרְגָּשַׁת הַנֶּשֶׁר - הוּא: נֶפֶשׁ הַנֶּשֶׁר; וְאֵין לָהֶם עִנְיָן שֶׁיְּקַבְּצֵם אֶלָּא בְּשִׁתּוּףהַשֵּׁםבִּלְבָד.וְהָבֵן זֶה הָעִנְיָן, שֶׁהוּא נִפְלָא מְאֹד; יִכָּשְׁלוּ בּוֹ הַרְבֵּה מֵהַפִּילוֹסוֹפִים, וְיִתְחַיְּבוּ בָּזֶה הַרְחָקוֹת וְדֵעוֹת בִּלְתִּי אֲמִתּוֹת.

וְאָשׁוּב אֶל כַּוָּנָתִי בְּחֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ, וְאֹמַר: הַחֵלֶק הַזָּן - מִמֶּנּוּ: הַכֹּחַ הַמּוֹשֵׁךְ, וְהַמַּחֲזִיק, וְהַמְעַכֵּל, וְהַדּוֹחֶה לְמוֹתָרוֹת, וְהַמְגַדֵּל, וְהַמּוֹלִיד בְּדוֹמֶה, וְהַמַּבְדִּיל הַלֵּחוֹת עַד שֶׁיַּפְרִישׁ

מַהשֶּׁצָּרִיךְ לְהִזּוֹן בּוֹ, וּמַהשֶּׁצָּרִיךְ לִדְחוֹתוֹ. וְהַדְּבָרִים עַל אֵלּוּ שִׁבְעָה כֹחוֹת, וּמַהיַּעֲשׂוּ, וְאֵיךְ יַעֲשׂוּ, וּבְאֵיזֶה אֵבָרִים פְּעֻלָּתָם יוֹתֵר נִרְאֵית וְיוֹתֵר נִגְלֵית, וּמַהמֵּהֶם נִמְצָא תָּמִיד, וּמַהיִּכְלֶה מֵהֶם לִזְמָן קָצוּב - זֶה כֻּלּוֹ רָאוּי בִּמְלֶאכֶת הָרְפוּאָה וְאֵין צֹרֶךְ לוֹ בְּזֶה הַמָּקוֹם.

וְהַחֵלֶק הַמַּרְגִּישׁ - מִמֶּנּוּ הַכֹּחוֹת הַחֲמִשָּׁה הַמְפֻרְסָמִים אֵצֶל הֶהָמוֹן: הָרְאוּת, וְהַשֵּׁמַע, וְהַטַּעַם, וְהָרֵיחַ, וְהַמִּשּׁוּשׁ - וְהוּא נִמְצָא בְּכָלשֶׁטַח הַגּוּף וְאֵין לוֹ אֵבֶר מְיֻחָד, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לְאַרְבָּעָה הַכֹּחוֹת.

וְהַחֵלֶק הַמְדַמֶּה - הוּא הַכֹּחַ, אֲשֶׁר יִזְכֹּר רִשּׁוּמֵי הַמּוּחָשִׁים, אַחַר הֶעָלְמָם מִקִּרְבַת הַחוּשִׁים אֲשֶׁר הִשִּׂיגוּם, וְיַרְכִּיב קְצָתָם אֶל קְצָתָם, וְיַפְרִיד קְצָתָם מִקְּצָתָם; וְלָזֶה יַרְכִּיב זֶה הַכֹּחַ מִןעִנְיָנִים אֲשֶׁר הִשִּׂיגָם, עִנְיָנִים אֲשֶׁר לֹא הִשִּׂיגָם כְּלָל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַשִּׂיגָם - כְּמוֹ שֶׁיְּדַמֶּה הָאָדָם: סְפִינַת בַּרְזֶל רָצָה בָּאֲוִיר; וְאָדָם שֶׁרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְרַגְלָיו בָּאָרֶץ; וּבְהֵמָה בְּאֶלֶף עֵינַיִם, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, וְהַרְבֵּה מֵאֵלּוּ הַנִּמְנָעוֹת יַרְכִּיבֵם הַכֹּחַ הַמְדַמֶּה וְיַמְצִיאֵם הַדִּמְיוֹן. וּבְכָאן טָעוּ הַמְדַבְּרִים הַטָּעוּת הַמְגֻנָּה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר בָּנוּ עָלֶיהָ פִּנַּת הַטְעָאָתָם בַּחֲלֻקַּת הַמְחֻיָּב, וְהָאֶפְשָׁר, וְהַנִּמְנָע. שֶׁהֵם חָשְׁבוּ, אוֹ הֵבִיאוּ בְּנֵי אָדָם לַחְשֹׁב: כִּי כָלמְדֻמֶּה - אֶפְשָׁר; וְלֹא יָדְעוּ שֶׁזֶּה הַכֹּחַ יַרְכִּיב עִנְיָנִים שֶׁמְּצִיאוּתָם "נִמְנָע", כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ.

וְהַחֵלֶק הַמִּתְעוֹרֵר - הוּא הַכֹּחַ, אֲשֶׁר בּוֹ יִשְׁתּוֹקֵק וְיִכְסֹף הָאָדָם לְדָבָר אֶחָד, אוֹ יִמְאָסֵהוּ. וּמִזֶּה הַכֹּחַ יָבֹא אֶל פְּעֻלּוֹת: בַּקָּשַׁת

דָּבָר, וְהַבְּרִיחָה מִמֶּנּוּ; וּבְחִירַת דָּבָר אֶחָד, אוֹ הִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ; וְהַכַּעַס וְהָרָצוֹן, וְהַפַּחַד וְהַגְּבוּרָה, וְהָאַכְזְרִיּוּת וְהָרַחֲמָנוּת, וְהָאַהֲבָה וְהַשִּׂנְאָה, וְהַרְבֵּה מֵאֵלּוּ הַמִּקְרִים הַנַּפְשִׁיִּים. וּכְלֵי זֶה הַכֹּחַ - כָּלאֶבְרֵי הַגּוּף: כְּכֹחַ הַיָּד - עַל לְקִיחַת דָּבָר וּנְגִיעָתוֹ; וְכֹחַ הָרֶגֶל - עַל הַהֲלִיכָה; וְכֹחַ הָעַיִן - עַל הָרְאוּת; וְכֹחַ הַלֵּב - לְהִתְגַּבֵּר, אוֹ לִירֹא בְּעֵת הַפַּחַד. וְכֵן שְׁאָר אֶבְרֵי הַגּוּף הַנִּרְאִים וְהַנִּסְתָּרִים הֵם וְכֹחוֹתֵיהֶם - כֻּלָּם כֵּלִים לְזֶה הַכֹּחַ הַמִּתְעוֹרֵר.

וְהַחֵלֶק הַשִּׂכְלִי - הוּא הַכֹּחַ הַנִּמְצָא לָאָדָם, אֲשֶׁר בּוֹ יַשְׂכִּיל וּבוֹ תִּהְיֶה הַהִשְׁתַּכְּלוּת, וּבוֹ יִקְנֶה הַחָכְמוֹת, וּבוֹ יַבְדִּיל בֵּין הַמְגֻנֶּה וְהַנָּאֶה מִן הַפְּעֻלּוֹת. וְאֵלּוּ הַפְּעֻלּוֹת: מֵהֶן - מַעֲשִׂי, וּמֵהֶן - עִיּוּנִי. וְהַמַּעֲשִׂי: מִמֶּנּוּ - מְלֶאכֶת-מַחֲשֶׁבֶת, וּמִמֶּנּוּ - מַחֲשָׁבִי. וְהָעִיּוּנִי - אֲשֶׁר בּוֹ יֵדַע הָאָדָם הַנִּמְצָאוֹת שֶׁאֵינָן מִשְׁתַּנּוֹת, כְּפִי מַה שֶּׁהֵן עָלָיו, וְהֵן אֲשֶׁר יִקָּרְאוּ: "חָכְמוֹת" סְתָם. וּמְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת - הוּא הַכֹּחַ אֲשֶׁר בּוֹ יִלְמַד הַמְּלָאכוֹת: כְּנַגָּרוּת, וַעֲבוֹדַת הָאֲדָמָה, וְהָרְפוּאוֹת, וְהַמַּלָּחוּת. וְהַמַּחֲשָׁבִי - הוּא הַכֹּחַ אֲשֶׁר בּוֹ יִסְתַּכֵּל הָאָדָם בַּדָּבָר אֲשֶׁר יִרְצֶה לַעֲשׂוֹתוֹ: אִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ, אִם לָאו; וְאִם אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתוֹ, אֵיךְ צָרִיךְ שֶׁיֵּעָשֶׂה? - זֶה שִׁעוּר מַה שֶּׁצָּרִיךְ שֶׁנִּקַּח מֵעִנְיַן הַנֶּפֶשׁ הֵנָּה.

וְדַע, שֶׁזֹּאת הַנֶּפֶשׁ הָאַחַת אֲשֶׁר קָדַם סִפּוּר כֹּחוֹתֶיהָ וַחֲלָקֶיהָ - הִיא כַּחוֹמֶר, וְהַשֵּׂכֶל - לָהּ צוּרָה. וּכְשֶׁלֹּא הִגִּיעָה לָהּ צוּרָה - יִהְיֶה, כְּאִלּוּ מְצִיאוּת הַהֲכָנָה שֶׁבָּהּ לְקַבֵּל הַצּוּרָה הַהִיא לְבַטָּלָה, וּכְאִלּוּ הִיא מְצִיאוּת הָבֶל. וְהוּא אָמְרוֹ: "גַּם בְּלֹא דַעַת נֶפֶשׁ לֹאטוֹב" (משלי יט ב). רָצָה לוֹמַר: שֶׁמְּצִיאוּתהַנֶּפֶשׁ שֶׁלֹּא הִגִּיעָה אֵלֶיהָ הַצּוּרָה, אֲבָל תִּהְיֶה נֶפֶשׁ בְּלֹא דַעַת - לֹא טוֹב.

אֲבָל הַדְּבָרִים עַלהַצּוּרָה, וְהַחֹמֶר, וְהַשִּׂכְלִי, וְהַדֵּעוֹת כַּמָּה הֵן, וְאֵיךְ יַגִּיעוּ אֲלֵיהֶן - אֵין זֶה מְקוֹמָם, וְלֹא יִצְטָרֵךְ בְּמַה שֶּׁנִּרְצֶה לְדַבֵּר עַל הַמִּדּוֹת; וְהוּא יוֹתֵר רָאוּי בְּ"סֵפֶר הַנְּבוּאָה" אֲשֶׁר זָכָרְנוּ. וּבְכָאן אַפְסִיק בְּזֶה הַפֶּרֶק וְאַתְחִיל בְּאַחֵר.

פֶּרֶק שֵׁנִי

(בְּעִנְיָנֵי כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וּבִידִיעַת הַחֵלֶק

אֲשֶׁר בּוֹ יִמָּצְאוּ הַמִּדּוֹת הַטּוֹבוֹת וְהָרָעוֹת)

דַּע, שֶׁהָעֲבֵרוֹת וְהַמִּצְווֹת הַתּוֹרִיּוֹת, אָמְנָם, יִמָּצְאוּ בִשְׁנֵי חֲלָקִים מֵחֶלְקֵי הַנֶּפֶשׁ, וְהֵם: הַחֵלֶק הַמַּרְגִּישׁ וְהַחֵלֶק הַמִּתְעוֹרֵר לְבָד; וּבִשְׁנֵי אֵלּוּ הַחֲלָקִים יִהְיוּ כָּלהָעֲבֵרוֹת וְהַמִּצְווֹת. אָמְנָם, הַחֵלֶק הַזָּן וְהַחֵלֶק הַמְדַמֶּה - אֵין מִצְוָה בּוֹ וְלֹא עֲבֵרָה, שֶׁאֵין לַדַּעַת וְלַבְּחִירָה בְּאֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם מַעֲשֶׂה כְּלָל; וְלֹא יוּכַל הָאָדָם בְּדַעְתּוֹ לְבַטֵּל מַעֲשֵׂיהֶם, אוֹ לְמַעֲטָם מִפְּעֻלָּה אֶחָת. הֲלֹא תִרְאֶה שֶׁשְּׁנֵי הַחֲלָקִים הָאֵלֶּה, רְצוֹנִי לוֹמַר: הַזָּן וְהַמְדַמֶּה יַעֲשׂוּ בְּעֵת הַשֵּׁנָה הַפְּעֻלָּה הַמְיֻחֶדֶת לָהֶם. מַה שֶּׁאֵינֶכֵּן בִּשְׁאָר כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ.

אַךְ הַחֵלֶק הַשִּׂכְלִי, יֵשׁ בּוֹ מְבוּכָה. אֲבָל אֲנִי אוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ בְּזֶה הַכֹּחַ גַּם-כֵּן מִצְוָה וַעֲבֵרָה: לְפִי אֱמוּנַת דַּעַת בְּטֵלָה, אוֹ אֱמוּנַת דַּעַת אֲמִתִּית; אֲבָל אֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה שֶׁיֵּאָמֵר עָלָיו שֵׁם מִצְוָה אוֹ שֵׁם עֲבֵרָה סְתָם. וְלָזֶה אָמַרְתִּי לְמַעְלָה, שֶׁבִּשְׁנֵי הַחֲלָקִים הָהֵם יִמָּצְאוּ הָעֲבֵרוֹת וְהַמִּצְווֹת.

אָמְנָם הַמַּעֲלוֹת - הֵן שְׁנֵי מִינִים: מַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת וּמַעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת. וּכְנֶגְדָּן שְׁנֵי מִינֵי פְּחִיתוּת. אָמְנָם, מַעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת הֵן יִמָּצְאוּ לַחֵלֶק הַשִּׂכְלִי. מֵהֶן-הַחָכְמָה, וְהִיא: יְדִיעַת הַסִּבּוֹת הָרְחוֹקוֹת וְהַקְּרוֹבוֹת, אַחַר יְדִיעַת מְצִיאוּת הַדָּבָר אֲשֶׁר יֵחָקְרוּ סִבּוֹתָיו; וּמֵהֶן - הַשֵּׂכֶל, אֲשֶׁר מִמֶּנּוּ הַשֵּׂכֶל הָעִיּוּנִי, וְהוּא הַנִּמְצָא לָנוּ בַּטֶּבַע, רְצוֹנִי לוֹמַר: הַמֻּשְׂכָּלוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת; וּמִמֶּנּוּ - שֵׂכֶל נִקְנֶה, וְאֵין זֶה מְקוֹמוֹ. וּמֵהֶן - זַכּוּת הַתְּבוּנָה, וְטוּב הַהֲבָנָה, וְהוּא: לַעֲמֹד עַלהַדָּבָר וְלַהֲבִינוֹ מְהֵרָה בְּלֹא זְמָן, אוֹ בִזְמָן קָרוֹב. וּפְחִיתוּת זֶה הַכֹּחַ - הֵפֶךְ אֵלּוּ, אוֹ שֶׁכְּנֶגְדָּם.

אֲבָל מַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת יִמָּצְאוּ לַחֵלֶק הַמִּתְעוֹרֵר לְבַדּוֹ; וְחֵלֶק הַמַּרְגִּישׁ בְּזֶה הָעִנְיָן אֵינוֹ רַק שַׁמָּשׁ לַחֵלֶק הַמִּתְעוֹרֵר. וּמַעֲלוֹת זֶה הַחֵלֶק רַבּוֹת מְאֹד: בִּזְהִירוּת, כְּלוֹמַר: יִרְאַת חֵטְא, וְהַנְּדִיבוּת וְהַיֹּשֶׁר, וְהָעֲנָוָה, וְהַשִּׁפְלוּת, וְהַהִסְתַּפְּקוּת, וְהוּא שֶׁקָּרְאוּ חֲכָמִים: עֲשִׁירוּת, בְּאָמְרָם: "אֵיזֶהוּ עָשִׁיר? - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ" (אבות ד א). וְהַגְּבוּרָה וְהָאֱמוּנָה וְזוּלָתָם. וּפְחִיתוּת זֶה הַחֵלֶק - הִיא: לְחַסֵּר מֵאֵלּוּ, אוֹ לְהוֹסִיף בָּהֶן.

אֲבָל הַחֵלֶק הַזָּן וְהַמְדַמֶּה - לֹא יֵאָמֵר בּוֹ לֹא מַעֲלָה וְלֹא פְּחִיתוּת; אַךְ יֵאָמֵר: שֶׁהוּא זָן עַליֹשֶׁר, אוֹ עַלבִּלְתִּי יֹשֶׁר, כְּמוֹ שֶׁיֵּאָמֵר: אִישׁ פְּלוֹנִי עִכּוּלוֹ טוֹב, אוֹ בָטֵל עִכּוּלוֹ; אוֹ נִפְסַד דִּמְיוֹנוֹ, אוֹ הוּא מְדַמֶּה עַליֹשֶׁר - אֵין בָּזֶה לֹא מַעֲלָה וְלֹא פְּחִיתוּת.

וְזֶה מַה שֶּׁרָצִינוּ לְזָכְרוֹ בְּזֶה הַפֶּרֶק.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

(בְּחוֹלֵי הַנֶּפֶשׁ)

אָמְרוּ הַקַּדְמוֹנִים: כִּי יֵשׁ לַנֶּפֶשׁ בְּרִיאוּת וָחֳלִי, כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לַגּוּף בְּרִיאוּת וָחֹלִי. וּבְרִיאוּת הַנֶּפֶשׁ הִיא: שֶׁתִּהְיֶה תְכוּנָתָהּ וּתְכוּנַת חֲלָקֶיהָ - תְּכוּנוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָהֶן תָּדִיר הַטּוֹבוֹת וְהַפְּעֻלּוֹת הַנְּאוּתוֹת; וְחָלְיָה הוּא: שֶׁתִּהְיֶה תְכוּנָתָהּ וּתְכוּנַת חֲלָקֶיהָ - תְּכוּנוֹת שֶׁתַּעֲשֶׂה בָהֶן תָּדִיר הָרָעוֹת וְהַפְּעֻלּוֹת הַמְגֻנּוֹת. אָמְנָם, בְּרִיאוּת הַגּוּף וְחָלְיוֹ - מְלֶאכֶת הָרְפוּאוֹת תַּחְקֹר עָלָיו. וּכְמוֹ שֶׁחוֹלֵי הַגּוּף יְדַמּוּ, לְהֶפְסֵד הַרְגָּשׁוֹתֵיהֶם, בְּמַהשֶּׁהוּא מַר - שֶׁהוּא מָתוֹק, וּבְמַהשֶּׁהוּא מָתוֹק - שֶׁהוּא מַר; וִיצַיְּרוּ הַנָּאוֹת - בְּצוּרַת בִּלְתִּינָאוֹת; וְתֶחֱזַק תַּאֲוָתָם וְתִרְבֶּה הֲנָאָתָם בְּעִנְיָנִים שֶׁאֵין הֲנָאָה בָּהֶם כְּלָל לַבְּרִיאִים; וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בָהֶם צַעַר: כַּאֲכִילַת עָפָר וּפֶחָמִים, וְהַדְּבָרִים הָעֲפוּצִים וְהַחֲמוּצִים מְאֹד, וְכַיּוֹצֵא בְאֵלּוּ מִןהַמְּזוֹנוֹת אֲשֶׁר לֹא יִתְאַוּוּ לָהֶם הַבְּרִיאִים, אֲבָל יִמְאֲסוּ אוֹתָם - כֵּן חוֹלֵי הַנְּפָשׁוֹת, רְצוֹנִי לוֹמַר: הָרָעִים וּבַעֲלֵי מִדּוֹת הָרָעוֹת, יְדַמּוּ בְּמַהשֶּׁהוּא רַע, שֶׁהוּא - טוֹב, וּבְמַהשֶּׁהוּא טוֹב, שֶׁהוּא - רָע. וְהָאָדָם הָרַע יִתְאַוֶּה לְעוֹלָם הַפְּלָגוֹת, אֲשֶׁר הֵן בֶּאֱמֶת רָעוֹת, וִידַמֶּהבַּעֲבוּר חֳלִי נַפְשׁוֹ שֶׁהֵן טוֹבוֹת.

וּכְמוֹ שֶׁהַחוֹלִים הַגּוּפָנִיִּים, כְּשֶׁיֵּדְעוּ חָלְיָם וְלֹא יֵדְעוּ מְלֶאכֶת הָרְפוּאוֹת, יִשְׁאֲלוּ הָרוֹפְאִים וְיוֹדִיעוּם מַהשֶּׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹתוֹ, וְיַזְהִירוּם מִמַּהשֶּׁיְּדַמּוּהוּ עָרֵב, וְהוּא בְהֶפֶךְ חָלְיָם; וְיַכְרִיחוּם לָקַחַת דְּבָרִים הַנִּמְאָסִים וְהַמָּרִים עַד שֶׁיַּבְרִיאוּ גּוּפוֹתָם, וְיָשׁוּבוּ לִבְחֹר בַּטּוֹב וְלִמְאֹס בָּרָע - כֵּן חוֹלֵי הַנְּפָשׁוֹת, צָרִיךְ לָהֶם שֶׁיִּשְׁאֲלוּ הַחֲכָמִים שֶׁהֵם רוֹפְאֵי הַנְּפָשׁוֹת וְיַזְהִירוּם מִןהָרָעוֹת

הָהֵן אֲשֶׁר יַחְשְׁבוּ בָּהֵן שֶׁהֵן טוֹבוֹת, וִירַפְּאוּ אוֹתָם בַּמְּלָאכָה אֲשֶׁר יְרַפְּאוּ בָהּ מִדּוֹת הַנֶּפֶשׁ, אֲשֶׁר אֶזְכְּרֶהָ בַּפֶּרֶק שֶׁאַחַר זֶה. אָמְנָם, חוֹלֵי הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא יַרְגִּישׁוּ בְּחָלְיָם וִידַמּוּ בוֹ שֶׁהוּא - בְּרִיאוּת; אוֹ יַרְגִּישׁוּ בוֹ וְלֹא יִתְרַפְּאוּ - אַחֲרִיתָם, מַהשֶּׁתִּהְיֶה אַחֲרִית הַחוֹלֶה, כְּשֶׁיִּמָּשֵׁךְ אַחַר הֲנָאוֹתָיו וְלֹא יִתְרַפֵּא, שֶׁהוּא יָמוּת בְּלִי סָפֵק.

אֲבָל הַמַּרְגִּישִׁים, וְהֵם נִמְשָׁכִים אַחַר הֲנָאוֹתֵיהֶם - אָמְרָה בָהֶן הַתּוֹרָה הָאֲמִתִּית מְסַפֶּרֶת דִּבְרֵיהֶם: "כִּי בִּשְׁרִרוּת לִבִּי אֵלֵךְ, לְמַעַן סְפוֹת הָרָוָה אֶתהַצְּמֵאָה" (דברים כט יח). רְצוֹנִי לוֹמַר: שֶׁהוּא מְכַוֵּן לְרַווֹת צְמָאוֹ וְהוּא מוֹסִיף לְעַצְמוֹ צָמָא. אַךְ עַלשֶׁאֵינָם מַרְגִּישִׁים בַּדָּבָר - אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עֲלֵיהֶם: "דֶּרֶךְ אֱוִיל יָשָׁר בְּעֵינָיו, וְשֹׁמֵעַ לְעֵצָה חָכָם" (משלי יב טו). רָצָה לוֹמַר: שׁוֹמֵעַ לַעֲצַת הֶחָכָם - חָכָם, מִפְּנֵי שֶׁיּוֹדִיעֶנּוּ הַדֶּרֶךְ שֶׁהוּא יָשָׁר בֶּאֱמֶת; לֹא אֲשֶׁר יַחְשְׁבֵהוּוהוּא "יָשָׁר". וְאָמַר: "יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵיאִישׁ, וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי מָוֶת" (שם יד יב). וְאָמַר עוֹד בְּחוֹלֵי הַנְּפָשׁוֹת הָאֵלֶּה, בִּהְיוֹתָם בִּלְתִּי יוֹדְעִים מַהיַּזִּיקֵם וּמַהיּוֹעִילֵם: "דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה, לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשֵׁלוּ" (שם ד יט).אַךְ מְלֶאכֶת רְפוּאַת הַנְּפָשׁוֹת הִיא, כְּמוֹ שֶׁאֲסַפֵּר בַּפֶּרֶק הָרְבִיעִי.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(בִּרְפוּאוֹת חוֹלֵי הַנֶּפֶשׁ)

הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים - הֵם הַמַּעֲשִׂים הַשָּׁוִים, הַמְמֻצָּעִים בֵּין שְׁתֵּי קְצָווֹת שֶׁשְּׁתֵּיהֶן רָע: הָאַחַת מֵהֶן - תּוֹסֶפֶת, וְהַשֵּׁנִית - חֶסְרוֹן.

וְהַמַּעֲלוֹת - הֵן תְּכוּנוֹת נַפְשִׁיּוֹת וְקִנְיָנִים מְמֻצָּעִים בֵּין שְׁתֵּי תְּכוּנוֹת רָעוֹת: הָאַחַת מֵהֶן - יְתֵרָה, וְהָאַחֶרֶת - חֲסֵרָה. מִן הַתְּכוּנוֹת הָאֵלֶּה יִתְחַיְּבוּ הַפְּעֻלּוֹת הָהֵן. וְהַמָּשָׁל בּוֹ: הַזְּהִירוּת, שֶׁהִיא מִדָּה מְמֻצַּעַת בֵּין רֹב הַתַּאֲוָה וּבֵין הֶעְדֵּר הֶרְגֵּשׁהַהֲנָאָה. הַזְּהִירוּת הִיא מִפְּעֻלּוֹת הַטּוֹבוֹת; וּתְכוּנַת הַנֶּפֶשׁ, אֲשֶׁר תִּתְחַיֵּב מִמֶּנָּה הַזְּהִירוּת - הִיא מַעֲלַת הַמִּדּוֹת. אֲבָל רֹב הַתַּאֲוָה - הוּא הַקָּצֶה הָרִאשׁוֹן; וְהֶעְדֵּר הֶרְגֵּשׁהַהֲנָאָה לְגַמְרֵי - הוּא הַקָּצֶה הָאַחֲרוֹן, וּשְׁנֵיהֶם רַע גָּמוּר. וּשְׁתֵּי תְּכוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ, אֲשֶׁר מֵהֶן יִתְחַיֵּב רֹב הַתַּאֲוָה, וְהִיא: הַתְּכוּנָה הַיְתֵרָה; וְהֶעְדֵּרהַהַרְגָּשָׁה, וְהִיא: הַתְּכוּנָה הַחֲסֵרָה - שְׁתֵּיהֶן יַחַד פְּחִיתֻיּוֹת מִפְּחִיתֻיּוֹת הַמִּדּוֹת.

וְכֵן הַנְּדִיבוּת - מְמֻצַּעַת בֵּין הַכִּילוּת וְהַפִּזּוּר; וְהַגְּבוּרָה - מְמֻצַּעַת בֵּין הַמְּסִירָה לְסַכָּנוֹת וּבֵין רֹךְ הַלֵּבָב; וְהַסִּלְסוּל - מְמֻצָּע בֵּין הַהִתְנַשְּׂאוּת וּבֵין הַנְּבָלָה. וּפֵרוּשׁ סִלְסוּל - הוּא: מִי שֶׁמִּתְכַּבֵּד כָּרָאוּי וְאֵינוֹ מִתְנַבֵּל בְּדָבָר. וְהַהִתְנַשְּׂאוּת - הִיא: שֶׁיִּתְכַּבֵּד הָאָדָם יוֹתֵר מִןהָרָאוּי לוֹ. וְהַנְּבָלָה - יְדוּעָה, וְהִיא: שֶׁיַּעֲשֶׂה אָדָם מַעֲשִׂים בִּלְתִּי הֲגוּנִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם פְּחִיתוּת הַרְבֵּה וְחֶרְפָּה. וְהַנַּחַת - מְמֻצַּעַת בֵּין הַקִּטְרוּג וְהַקַּנְטְרָנוּת, וּבֵין רַכּוּת הַטֶּבַע, מַה שֶּׁקּוֹרִין בלע"ז: מולד"ה וְהוּא: מִי שֶׁהוּא בְּלֹא דִבּוּר וּבְלֹא מַעֲשֶׂה לִכְבֵדוּת טִבְעוֹ וְקֹר מִזְגּוֹ, וְהוּא כְּנֶגֶד הַקִּטְרוּג שֶׁיָּבֹא מֵחִדּוּד טִבְעוֹ וְחֹם מִזְגּוֹ. וְהָעֲנָוָה - מְמֻצַּעַת בֵּין הַגַּאֲוָה וּבֵין שִׁפְלוּת הָרוּחַ. וְהַהִסְתַּפְּקוּת - מְמֻצַּעַת בֵּין אַהֲבַת הַמָּמוֹן וּבֵין הָעַצְלוּת. וְטוּב-לֵב - מְמֻצָּע בֵּין הַנְּבָלָה וְיִתְרוֹן טוּב הַלֵּבָב (וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין לַמִּדּוֹת הָאֵלֶּה שֵׁם יָדוּעַ בִּלְשׁוֹנֵנוּ - צָרִיךְ לְפָרֵשׁ עִנְיָנֵיהֶם, וּמַהשֶּׁרוֹצִים בּוֹ הַפִּילוֹסוֹפִים: לֵב טוֹב -

קוֹרְאִים: מִי שֶׁכָּלכַּוָּנָתוֹ לְהֵיטִיב לִבְנֵי אָדָם בְּגוּפוֹ, וַעֲצָתוֹ, וּבְמָמוֹנוֹ בְּכֹל יְכָלְתּוֹ, בִּלְתִּי שֶׁיַּשִּׂיגֵהוּ נֶזֶק אוֹ בִּזָּיוֹן, וְהוּא: הָאֶמְצָעִי. וְהַנָּבָל - הוּא הֵפֶךְ זֶה, וְהוּא: מִי שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְהוֹעִיל לִבְנֵי אָדָם בְּדָבָר, אֲפִילוּ בְּמַהשֶּׁאֵין לוֹ בּוֹ חֶסְרוֹן, וְלֹא טֹרַח, וְלֹא נֶזֶק - וְהוּא: הַקָּצֶה הָאַחֲרוֹן. וְיִתְרוֹן טוּב הַלֵּבָב - הוּא: שֶׁעוֹשֶׂה דְבָרִים הַנִּזְכָּרִים בְּ"לֵב טוֹב", וַאֲפִלּוּ אִם יַשִּׂיגֵהוּ בָּזֶה נֶזֶק גָּדוֹל, אוֹ בִזָּיוֹן, אוֹ טֹרַח רַב וְהֶפְסֵד מְרֻבֶּה - וְהוּא: הַקָּצֶה הָרִאשׁוֹן). וְהַסַּבְלָנוּת - מְמֻצָּע בֵּין הַכַּעַס וְהֶעְדֵּר הַרְגָּשַׁת חֶרְפָּה וָבוּז. וּבֹשֶׁתפָּנִים - מְמֻצָּע בֵּין הָעַזּוּת וְהַבַּיְשָׁנוּת (פֵּרוּשׁ נִרְאֶה לִי מִדִּבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁהַבַּיְשָׁן הוּא אֶצְלָם: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רֹב בֹּשֶׁת; וּבֹשֶׁת פָּנִים, הִיא הַמְמֻצָּע - מִמַּאֲמָרָם: "לֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד" (אבות ב ה), וְלֹא אָמְרוּ: אֵין בֹּשֶׁת פָּנִים לָמֵד; וְאָמְרוּ: "בֹּשֶׁת-פָּנִים לְגַן-עֵדֶן" (שםה כ), וְלֹא אָמְרוּ: הַ"בַּיְשָׁן" - וְלָזֶה סִדַּרְתִּים כָּךְ). וְכֵן שְׁאָר הַמִּדּוֹת יִצְטָרְכוּ עַל כָּל פָּנִים לְשֵׁמוֹת מֻנָּחִים לָהֶם מֵהַסְכָּמָה, שֶׁיִּהְיוּ הָעִנְיָנִים מוּבָנִים.

וְהַרְבֵּה פְּעָמִים יִטְעוּ בְנֵי אָדָם בְּאֵלּוּ הַפְּעֻלּוֹת וְיַחְשְׁבוּ אַחַד מֵהַקְּצָווֹת - טוֹב וּמַעֲלָה מִמַּעֲלוֹת הַנֶּפֶשׁ. פְּעָמִים יַחְשְׁבוּ הַקָּצֶה הָרִאשׁוֹן - טוֹב, כְּמוֹ שֶׁיַּחְשְׁבוּ הַמְּסִירָה לְסַכָּנוֹת - מַעֲלָה, וְיִקְרְאוּ הַמּוֹסְרִים עַצְמָם לְסַכָּנוֹת: גִּבּוֹרִים; וּכְשֶׁיִּרְאוּ מִי שֶׁהוּא בְּתַכְלִית זֹאת הַמִּדָּה, רְצוֹנִי לוֹמַר: שֶׁמּוֹסֵר עַצְמוֹ לְסַכָּנוֹת וּמוֹסֵר עַצְמוֹ לְמִיתָה בְּכַוָּנָה, וּפְעָמִים יִנָּצֵל בְּמִקְרֶה - יַחֲשִׁיבוּהוּ בָּזֶה וְיֹאמְרוּ עָלָיו שֶׁהוּא: גִּבּוֹר. וּפְעָמִים יַחְשְׁבוּ הַקָּצֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁהוּא טוֹב, וְיֹאמְרוּ עַלפְּחוּת הַנֶּפֶשׁ - שֶׁהוּא:סַבְלָן; וְעַלהֶעָצֵל - שֶׁהוּא: שָׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ; וְעַלנֶעְדַּר

הֶרְגֵּשׁהַהֲנָאוֹת לְעֶבִיטִבְעוֹ - שֶׁהוּא: נִזְהָר, כְּלוֹמַר: יְרֵאחֵטְא. וְעַלזֶה הַמִּין מִןהַטָּעוּת יַחְשְׁבוּ גַּם-כֵּן הַפִּזּוּר וְיִתְרוֹןטוּבהַלֵּב מִןהַפְּעֻלּוֹת הַטּוֹבוֹת - וְזֶה כֻּלּוֹ טָעוּת. וְאָמְנָם יְשֻׁבַּח בֶּאֱמֶת הַמְמֻצָּע,וְאֵלָיו צָרִיךְלָאָדָם שֶׁיְּכַוֵּן וְיִשְׁקֹל פְּעֻלּוֹתָיו כֻּלָּם תָּמִיד עַד שֶׁיִּתְמַצְּעוּ.

וְדַע" שֶׁאֵלּוּ הַמַּעֲלוֹת וְהַפְּחִיתֻיּוֹת אֲשֶׁר לַמִּדּוֹת לֹא יַגִּיעוּ וְלֹא יִתְיַשְּׁבוּ בַּנֶּפֶשׁ, רַק בִּכְפֹל הַפְּעֻלּוֹת הַבָּאוֹת מִןהַמִּדָּה הַהִיא פְּעָמִים רַבּוֹת וּבִזְמָן אָרֹךְ וְהַרְגִּילוּת בָּהֶן. וְאִם הָיוּ הַפְּעֻלּוֹת הָהֵן טוֹבוֹת, יִהְיֶה הַמַּגִּיעַ לָנוּ מֵהֶן - מַעֲלָה; וְאִם הָיוּ רָעוֹת, יִהְיֶה הַמַּגִּיעַ לָנוּ מֵהֶן - פְּחִיתוּת. וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין אָדָם בְּטִבְעוֹ בִּתְחִלַּת עִנְיָנוֹ בַּעַל מַעֲלָה, וְלֹא בַּעַל חִסָּרוֹן - כְּמוֹ שֶׁנְּבָאֵר בַּפֶּרֶק הַשְּׁמִינִי - וְהוּא יַרְגִּיל בְּלֹא סָפֵק פְּעֻלּוֹת מִקַּטְנוּתוֹ, כְּפִי מִנְהַג קְרוֹבָיו וְאַנְשֵׁי אַרְצוֹ. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ הַפְּעֻלּוֹת הָהֵן מְמֻצָּעוֹת, וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ מוֹתִירוֹת, אוֹ מְחַסְּרוֹת, כְּפִי שֶׁסִּפַּרְנוּ, וְתִהְיֶה נַפְשׁוֹ חוֹלָה - רָאוּי שֶׁיֵּלְכוּ בִּרְפוּאָתוֹ כְּדֶרֶךְ רְפוּאוֹת הַגּוּפוֹת בְּשָׁוֶה: כְּשֵׁם שֶׁהַגּוּף, כְּשֶׁיָּצָא מִשִּׁוּוּיוֹ נִרְאֶה אֶל אֵיזֶה צַד נָטָה וְיָצָא, וְנַעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ בְּהֶפְכּוֹ, עַד שֶׁיָּשׁוּב אֶל הַשִּׁוּוּי. וּכְשֶׁיִּשְׁתַּוֶּה, נְסַלֵּק יָדֵינוּ מִן הַהִפּוּךְ וְנָשׁוּב לַעֲשׂוֹת לוֹ מַה שֶׁיַּעֲמִידֵהוּ עַל שִׁוּוּיוֹ - כֵּן נַעֲשֶׂה בַּמִּדּוֹת בְּשָׁוֶה. וְהַמָּשָׁל בּוֹ: כְּשֶׁנִּרְאֶה אָדָם שֶׁהָיְתָה לּוֹ תְּכוּנָה בְּנַפְשׁוֹ וְחִסֵּר בָּהּ נַפְשׁוֹ מִכָּלטוֹבָה לְרֹב הַכִּילוּת - וְזוֹ פְּחִיתוּת מִפְּחִיתֻיּוֹת הַנֶּפֶשׁ; וְהַפֹּעַל אֲשֶׁר יַעֲשֵׂהוּ - מִפְּעֻלּוֹת הָרַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּזֶה הַפֶּרֶק. וּכְשֶׁנִּרְצֶה לְרַפֹּאות זֶה הֶחֳלִי, לֹא נְצַוֵּהוּ לְהַרְגִּיל בִּנְדִיבוּת- שֶׁזֶּהוּ, כְּמוֹ שֶׁיְּרַפֵּא מִי שֶׁיִּגְבַּר עָלָיו הַחֹם בְּדָבָר הַמְמֻצָּע הַשָּׁוֶה, שֶׁלֹּא יַבְרִיאֵהוּ מֵחָלְיוֹ; אֲבָל צָרִיךְ שֶׁנְּבִיאֵהוּ

לְפַזֵּר, וְיִכְפֹּל מַעֲשֵׂה הַפִּזּוּר פַּעַםאַחַרפַּעַם פְּעָמִים רַבּוֹת, עַד שֶׁתָּסוּר מִנַּפְשׁוֹ הַתְּכוּנָה הַמְחַיֶּבֶת לְכִילוּת, וְיִהְיֶה קָרוֹב לְהַגִּיעַ אֶל תְּכוּנַת הַפִּזּוּר - וְאָז נְסַלֵּק פְּעֻלּוֹת הַפִּזּוּר, וּנְצַוֵּהוּ לְהַתְמִיד עַלפְּעֻלּוֹת הַנְּדִיבוּת וְיִשְׁקֹד עֲלֵיהֶן: לֹא יוֹתִיר וְלֹא יְחַסֵּר.

וְכֵן כְּשֶׁנִּרְאֵהוּ מְפַזֵּר - נְצַוֵּהוּ לַעֲשׂוֹת פְּעֻלּוֹת הַכִּילוּת וְלִשְׁנוֹתָן; אֲבָל לֹא יִשְׁנֶה פֹּעַל הַכִּילוּת פְּעָמִים רַבּוֹת כִּשְׁנוֹתוֹ פֹּעַל הַפִּזּוּר. וְזֶה הַחִדּוּשׁ הַטּוֹב - הוּא סֵדֶר הָרְפוּאָה וְסוֹדָהּ, וְהוּא: שֶׁשּׁוֹב הָאָדָם מִןהַפִּזּוּר לַנְּדִיבוּת - יוֹתֵר קַל וְיוֹתֵר קָרוֹב, מִשּׁוּבוֹ מִןהַכִּילוּת לַנְּדִיבוּת. וְכֵן שׁוֹב נֶעְדַּר הַרְגָּשַׁת הַהֲנָאָה נִזְהָר וִירֵאחֵטְא - יוֹתֵר קַל וְיוֹתֵר קָרוֹב לָשׁוּב, מִשּׁוּב בַּעַל הַתַּאֲווֹת נִזְהָר. וְלָזֶה נִכְפֹּל עַלבַּעַל הַתַּאֲווֹת פְּעֻלַּת הֶעְדֵּר הַהֲנָאָה, יוֹתֵר מִשֶּׁנִּכְפֹּל עַלנֶעְדַּר הַהַרְגָּשׁוֹת פְּעֻלַּת הַתַּאֲוָה; וּנְחַיֵּב עַל רַךְהַלֵּבָב מְסִירַת עַצְמוֹ לְסַכָּנוֹת, יוֹתֵר מִשֶּׁנְּחַיֵּב הַמּוֹסֵר עַצְמוֹ לְסַכָּנוֹת רַכּוּת הַלֵּבָב; וְנַרְגִּיל הַנָּבָל בְּיִתְרוֹן טוֹב הַלֵּבָב, יוֹתֵר מִשֶּׁנַּרְגִּיל מִי שֶׁיֶּשׁלוֹ יִתְרוֹן לֵב טוֹב בִּנְבָלָה - זֶהוּ סֵדֶר רְפוּאוֹת הַמִּדּוֹת וְזָכְרֵהוּ.

וּלְזֶה הָעִנְיָן לֹא הָיוּ הַחֲסִידִים מַנִּיחִים תְּכוּנַת נַפְשׁוֹתֵיהֶם תְּכוּנָה הַמְּמֻצַּעַת בְּשָׁוֶה - אַךְ הָיוּ נוֹטִים מְעַט לְצַד הַיֶּתֶר, אוֹ הַחֶסֶר, עַלדֶּרֶךְ הַסְּיָג וְהַשְּׁמִירָה. רְצוֹנִי לוֹמַר, עַלדֶּרֶךְ מָשָׁל: שֶׁהָיוּ נוֹטִים מִןהַזְּהִירוּת - לְצַד הֶעְדֵּר הֶרְגֵּשׁהַהֲנָאָה מְעַט; וּמִן הַגְּבוּרָה - לְצַד מְסִירוּת נֶפֶשׁ בְּסַכָּנוֹת מְעַט; וּמִטּוֹב הַלֵּבָב - לְצַד יִתְרוֹן טוֹב הַלֵּבָב מְעַט; וּמִןהָעֲנָוָה - לְצַד שִׁפְלוּת הָרוּחַ מְעַט, וְכֵן בִּשְׁאָר הָעִנְיָנִים. וְאֶל זֶה הָעִנְיָן רָמְזוּ בְּאָמְרָם: "לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין" (ברכות ז א).

אֲבָל מַה שֶּׁעָשׂוּ אוֹתָם הַחֲסִידִים בִּקְצָת הַזְּמַנִּים, וּקְצָת הַמְּקוֹמוֹת, וּקְצָת אֲנָשִׁים מֵהֶם גַּםכֵּן מִנְּטוֹת אַחַר הַקָּצֶה הָאֶחָד: בְּצוֹם, וְקוֹם בַּלֵּילוֹת, וְהַנָּחַת אֲכִילַת בָּשָׂר וּשְׁתִיַּת יַיִן, וְהַרְחָקַת הַנָּשִׁים, וְלָבֹשׁ הַצֶּמֶר וְהַשֵּׂעָר, וּשְׁכוּנַת הֶהָרִים, וְהִתְבּוֹדֵד בְּמִדְבָּרוֹת - לֹא עָשׂוּ דָּבָר מִזֶּה אֶלָּא עלדֶּרֶךְ רְפוּאוֹת, כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ. וּלְהֶפְסֵד אַנְשֵׁי הַמְּדִינָה גַּםכֵּן: כְּשֶׁיִּרְאוּ שֶׁהֵם נִפְסָדִים בְּחֶבְרָתָם וּרְאוֹת פְּעֻלּוֹתֵיהֶם, עַד שֶׁיִּפְחֲדוּ מֵהֶפְסֵד מִדּוֹתֵיהֶם בַּעֲבוּרָם - וְעַלכֵּן בָּרְחוּ לָהֶם לְמִדְבָּרוֹת וּלְמָקוֹם שֶׁאֵין שָׁם אָדָם רָע. כְּמַאֲמַר יִרְמְיָה הַנָּבִיא, עָלָיו הַשָּׁלוֹם: "מִייִתְּנֵנִי בַמִּדְבָּר מְלוֹן אֹרְחִים וְאֶעֶזְבָה אֶתעַמִּי וְאֵלְכָה מֵאִתָּם, כִּי כֻלָּם מְנָאֲפִים עֲצֶרֶת בֹּגְדִים" (ירמיה ט א). וְכַאֲשֶׁר רָאוּ הַכְּסִילִים שֶׁהַחֲסִידִים עָשׂוּ אֵלֶּה הַפְּעֻלּוֹת וְלֹא יָדְעוּ כַּוָּנָתָם, חָשְׁבוּ שֶׁהֵן טוֹבוֹת וְכִוְּנוּ אֲלֵיהֶן, בְּחָשְׁבָם שֶׁיִּהְיוּ כְמוֹתָם. וַיְעַנּוּ אֶתגּוּפָתָם בְּכָלמִינֵי עִנּוּי, וַיַּחְשְׁבוּ שֶׁהֵם קָנוּ לְעַצְמָם מַעֲלָה וּמִדָּה טוֹבָה וְשֶׁעָשׂוּ טוֹבָה, וְשֶׁבָּזֶה יִתְקָרֵב הָאָדָם לַשֵּׁם - כְּאִלּוּ הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ שׂוֹנֵא הַגּוּף וְרוֹצֶה לְאַבְּדוֹ. וְהֵם לֹא יָדְעוּ שֶׁאֵלּוּ הַפְּעֻלּוֹת רָע, וְשֶׁבָּהֶן תַּגִּיעַ פְּחִיתוּת מִפְּחִיתֻיּוֹת הַנֶּפֶשׁ. וְאֵין לְהַמְשִׁילָם אֶלָּא לְאִישׁ שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ בִּמְלֶאכֶת הָרְפוּאוֹת, כְּשֶׁיִּרְאֶה בְּקִיאִים מֵהָרוֹפְאִים שֶׁהִשְׁקוּ חוֹלִים נוֹטִים לָמוּת סַמִּים הַנִּקְרָאִים בְּעַרְבִית: שַׁחַם, חַנְטָל וּמַחְמֻדָּה, ובלע"ז - קוֹלוֹקִינְטִידָא וְאַשְׁקְמוֹנְיָא; וְהַצַּבָּר, ובלע"ז - אַלוֹאֵי וְכַיּוֹצֵא בָהֶם; וּפָסְקוּ מֵהֶם הַמָּזוֹן, וְנִרְפְּאוּ מֵחָלְיָם וְנִמְלְטוּ מִןהַמָּוֶת הַצָּלָה גְמוּרָה - וְאָמַר הַסָּכָל הַהוּא: אַחַר שֶׁאֵלּוּ הַדְּבָרִיםמְרַפְּאִים מִןהַחֹלִי, כָּלשֶׁכֵּן שֶׁיַּעֲמִידוּ הַבָּרִיא עַלבְּרִיאוּתוֹ, אוֹ יוֹסִיפוּ כֹּחַ. וְהִתְחִיל לָקַחַת אוֹתָם תָּמִיד

וּלְהִתְנַהֵג בְּהַנְהָגוֹת הַחוֹלִים, שֶׁהוּא יֶחֱלֶה בְּלֹא סָפֵק - כֵּן הֵם חוֹלֵי הַנְּפָשׁוֹת אֵלּוּ בְּלֹא סָפֵק בְּלָקְחָם הָרְפוּאוֹת עַלהַבְּרִיאוּת.

וְזֹאת הַתּוֹרָה הַתְּמִימָה הַמַּשְׁלֶמֶת אוֹתָנוּ, כְּמוֹ שֶׁהֵעִיד עָלֶיהָ יוֹדְעָהּ: "תּוֹרַת ד' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ, עֵדוּת ד' נֶאֱמָנָה מַחְכִּימַת פֶּתִי" (תהלים יט ח) - לֹא זָכְרָה דָּבָר מִזֶּה. וְאָמְנָם כִּוְּנָה לִהְיוֹת הָאָדָם טִבְעִי הוֹלֵךְ בַּדֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִי: יֹאכַל מַהשֶּׁיֵּשׁ לוֹ לֶאֱכֹל - בְּשִׁוּוּי, וְיִשְׁתֶּה מַהשֶּׁיֵּשׁ לוֹ לִשְׁתּוֹת - בְּשִׁוּוּי, וְיִבְעַל מַהשֶּׁמֻּתָּר לוֹ לִבְעֹל - בְּשִׁוּוּי, וְיִשְׁכֹּן בַּמְּדִינוֹת בְּיֹּשֶׁר וּבֶאֱמוּנָה; לֹא שֶׁיִּשְׁכֹּן בְּמִדְבָּרִיּוֹת וּבֶהָרִים, וְלֹא שֶׁיִּלְבַּשׁ הַצֶּמֶר וְהַשֵּׂעָר, וְלֹא שֶׁיְּעַנֶּה גוּפוֹ. וְהִזְהִירָה מִזֶּה, לְפִי מַהשֶּׁבָּא בְקַבָּלָה. נֶאֱמַר בְּנָזִיר: "וְכִפֶּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנָּפֶשׁ" (במדבר ו יא). וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "וְכִי עַלאֵיזֶה נֶפֶשׁ חָטָא זֶה? - אֶלָּא עַל שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִןהַיָּיִן. וַהֲלֹא דְבָרִים קַלוָחֹמֶר: מַהזֶּה שֶׁצִּעֵר עַצְמוֹ מִןהַיַּיִן - צָרִיךְ כַּפָּרָה, הַמְצַעֵר עַצְמוֹ מִכָּלדָּבָר וְדָבָר עַלאַחַת כַּמָּה וְכַמָּה" (תענית יא א).

וּבְדִבְרֵי נְבִיאֵינוּ וְחַכְמֵי תוֹרָתֵנוּ רָאִינוּ, שֶׁהָיוּ מְכַוְּנִים עַל הַשִּׁוּוּי וּשְׁמִירַת נַפְשָׁם וְגוּפָם, עַל מַהשֶּׁתְּחַיְּבֵם הַתּוֹרָה. וְעָנָה הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ עַליַד נְבִיאוֹ לְמִי שֶׁשָּׁאַל לָצוּם יוֹם אֶחָד בָּעוֹלָם אִם יַתְמִיד אִם לָאו, וְהוּא אָמְרָם לִזְכַרְיָה הַנָּבִיא: "הַאֶבְכֶּה בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִשִׁי, הִנָּזֵר כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי זֶה כַּמֶּה שָׁנִים?" (זכריה ז ג) וְעָנָה אוֹתָם: "כִּיצַמְתֶּם וְסָפוֹד בַּחֲמִישִׁי וּבַשְּׁבִיעִי וְזֶה שִׁבְעִים שָׁנָה, הֲצוֹם צַמְתֻּנִי אָנִי? וְכִי תֹאכְלוּ וְכִי תִשְׁתּוּ הֲלוֹא אַתֶּם הָאֹכְלִים וְאַתֶּם הַשֹּׁתִים" (שם ה-ו). וְאַחַר-כָּךְ צִוָּה אוֹתָם בְּיֹּשֶׁר וּבְמַעֲלָה לְבָד, לֹא בְצוֹם, וְהוּא אָמְרוֹ לָהֶם: "כֹּה אָמַר ד'

צְבָאוֹת לֵאמֹר: מִשְׁפַּט אֱמֶת שְׁפֹטוּ, וְחֶסֶד וְרַחֲמִים עֲשׂוּ אִישׁ אֶתאָחִיו; וְאַלְמָנָה וְיָתוֹם, גֵּר וְעָנִי אַלתַּעֲשֹׁקוּ, וְרָעַת אִישׁ אָחִיו אַלתַּחְשְׁבוּ בִּלְבַבְכֶם" (שם ט-י). וְאָמַר אַחַרכָּךְ: "כֹּה אָמַר ד' צְבָאוֹת: צוֹם הָרְבִיעִי וְצוֹם הַחֲמִישִׁי וְצוֹם הַשְּׁבִיעִי וְצוֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵיתיְהוּדָה לְשָׂשׂוֹן וּלְשִׂמְחָה וּלְמֹעֲדִים טוֹבִים, וְהָאֱמֶת וְהַשָּׁלוֹם אֱהָבוּ" (שם ח יט). וְדַע, שֶׁהָ"אֱמֶת" - הֵן הַמַּעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן אֲמִתִּיּוֹת לֹא יִשְׁתַּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ בַּפֶּרֶק הַשֵּׁנִי; וְהַ"שָּׁלוֹם" - הֵן מַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת, אֲשֶׁר בָּהֶן יִהְיֶה הַשָּׁלוֹם בָּעוֹלָם.

וְאָשׁוּב אֶל כַּוָּנָתִי. שֶׁאִם יֹאמְרוּ אֵלּוּ הַמִּתְדַּמִּים בָּאֻמּוֹת מֵאַנְשֵׁי תוֹרָתֵנוּ - שֶׁאֵינִי מְדַבֵּר אֶלָּא בָהֶם - שֶׁהֵם אֵינָם עוֹשִׂים מַהשֶּׁעוֹשִׂים אוֹתוֹ: מֵהַטְרָיחוּת גּוּפוֹתָם, וּפִסּוּק הֲנָאוֹתֵיהֶם, אֶלָּא עַלדֶּרֶךְ הַלִּמּוּד לְכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נוֹטִים אֶל הַצַּד הָאַחֵר מְעַט, כְּפִי מַה שֶּׁבֵּאַרְנוּ בְּזֶה הַפֶּרֶק, שֶׁרָאוּי שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם כֵּן - זוֹהִי טָעוּתמֵהֶם, כַּאֲשֶׁר אֲבָאֵר. וְזֶהוּ: שֶׁהַתּוֹרָה לֹא אָסְרָה מַהשֶּׁאָסְרָה, וְלֹא צִוְּתָה מַהשֶּׁצִּוְּתָה - אֶלָּא מִפְּנֵי זֹאת הַסִּבָּה, רְצוֹנִי לוֹמַר: כְּדֵי שֶׁנִּתְרַחֵק מִןהַצַּד הָאֶחָד יוֹתֵר עַלצַד הַהֶרְגֵּל. שֶׁאִסּוּר הַמַּאֲכָלוֹת הָאֲסוּרוֹת כֻּלָּן, וְאִסּוּר הַבְּעִילוֹת הָאֲסוּרוֹת, וְהָאַזְהָרָה עַלהַקְּדֵשָׁה, וּמַהשֶּׁהִצְרִיךְ בִּכְתֻבַּת אִשָּׁה וְקִדּוּשֶׁיהָ, וְעִםכָּלזֶה אֵינָהּ מֻתֶּרֶת תָּמִיד, אֲבָל תֵּאָסֵר בְּעֵת הַנִּדּוֹת וְהַלֵּדָה, וְעִם כָּל זֶה גָּזְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, לְמַעֵט הַמִּשְׁגָּל וּמְנָעוּהוּ בַּיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּסַנְהֶדְרִין - זֶה כֻּלּוֹ, אָמְנָם, צִוָּנוּ הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ לְהִתְרַחֵק מִקְּצֵה רֹב הַתַּאֲוָה רִחוּק גָּדוֹל, וְלָצֵאת מִן הַמִּצּוּעַ אֶל צַד הָעְדֵּר הַרְגָּשַׁת הַהֲנָאָה מְעַט, עַד שֶׁתִּתְחַיֵּב וְתִתְחַזֵּק בְּנַפְשׁוֹתֵינוּ תְּכוּנַת הַזְּהִירוּת.

וְכֵן כֹּל מַהשֶּׁבַּתּוֹרָה: כִּנְתִינַת הַמַּעְשְׂרוֹת, וְהַלֶּקֶט, וְהַשִּׁכְחָה, וְהַפֵּאָה,וְהַפֶּרֶט, וְהָעוֹלֵלוֹת, וְדִין שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל, וְהַצְּדָקָה "דֵּי מַחְסוֹרוֹ" (דברים טו ח) - זֶה כֻּלּוֹ קָרוֹב מִיִּתְרוֹןטוֹבלֵבָב, עַד שֶׁנִּתְרַחֵק מִקְּצֵה הַנְּבָלָה רחוק גָּדוֹל וְנִתְקָרֵב לְקְצֵה יִתְרוֹןטוֹבלֵבָב, עַד שֶׁיִּתְחַזֵּק לָנוּ "לֵב טוֹב". וּבְזֹאת הַבְּחִינָה בְּחַן רֹב הַמִּצְווֹת, תִּמְצָאֵן כֻּלָּן שֶׁהֵן מְלַמְּדוֹת וּמַרְגִּילוֹת כֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ. כְּמוֹ שֶׁאָסְרָה הַנְּקִימָה וְהַנְּטִירָה וּגְאֻלַּתהַדָּם, בְּאָמְרוֹ: "לֹאתִקֹּם וְלֹאתִטֹּר" (ויקרא יט יח); "עָזֹבתַּעֲזֹב" (שמות כג ה); "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ"(דברים כב ד) - עַד שֶׁיֶּחֱלַשׁ כֹּחַ הַכַּעַס וְהָרֹגֶז. וְכֵן "הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם" (שם שם א) - עַד שֶׁתָּסוּר תְּכוּנַת הַכִּילוּת. וְכֵן: "מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן" (ויקרא יט לב); "כַּבֵּד אֶתאָבִיךָ וְאֶתאִמֶּךָ" (שמות כ יב);"לֹא תָסוּר מִןהַדָּבָר אֲשֶׁריַגִּידוּ לְךָ" (דברים יז יא) - עַד שֶׁתָּסוּר תְּכוּנַת הָעַזּוּת וְתַגִּיעַ תְּכוּנַת הַבֹּשֶׁת. ואחר כך הרחיק מן הקצה האחרון, רצוני לומר: רב הבשת. וְאָמַר: הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶתעֲמִיתֶךָ (ויקרא יט יז); לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵיאִישׁ (דברים א יז) - עַד שֶׁיָּסוּר רֹב הַבֹּשֶׁת גַּםכֵּן וְיִשָּׁאֵר בַּדֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִי. וּכְשֶׁיָּבֹא הָאִישׁ הַסָּכָל בְּלֹא סָפֵק וְיִשְׁתַּדֵּל לְהוֹסִיף עַלאֵלּוּ הַדְּבָרִים, כְּמוֹ: שֶׁיֶּאֱסֹר הַמַּאֲכָל וְהַמִּשְׁתֶּה, מוּסָף עַל מַה שֶּׁנֶּאֱסַר מִןהַמַּאֲכָלִים; אוֹ יֶאֱסֹר הַזִּווּג יוֹתֵר עַלמַהשֶּׁנֶּאֱסַר מִןהַבְּעִילוֹת; וְיִתֵּן כָּלמָמוֹנוֹ לָעֲנִיִּים אוֹ לַהֶקְדֵּשׁ, מוּסָף עַל מַהשֶּׁבַּתּוֹרָה עַלהַהֶקְדֵּשׁוֹת וְעַלהַצְּדָקוֹת, וְעַלהָעֲרָכִים - יִהְיֶה עוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה הָרָעִים וְהוּא לֹא יֵדַע, וְיַגִּיעַ אֶל הַקָּצֶה הָאַחֵר וְיֵצֵא מִןהַמִּצּוּעַ לְגַמְרֵי. וְלַחֲכָמִים בְּזֶה הָעִנְיָן דָּבָר, לֹא שָׁמַעְתִּי כְּלָל יוֹתֵר נִפְלָא מִמֶּנּוּ, וְהוּא בַּגְּמָרָא דִּבְנֵי מַעֲרָבָא בַּפֶּרֶק הַתְּשִׁיעִי מִנְּדָרִים,

דִּבֵּר בִּגְנוּת הַמְקַבְּלִים עַלעַצְמָם שְׁבוּעוֹת וּנְדָרִים עַד שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ כְּעֵין אֲסוּרִים. אָמְרוּ שָׁם בְּזֶה הַלָּשׁוֹן: "אָמַר רַב אִידִי בְּשֵׁם רַבִּי יִצְחָק: לֹא דַיֶּךָ בְּמַהשֶּׁאָסְרָה תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁאַתָּה אוֹסֵר עָלֶיךָ דְּבָרִים אֲחֵרִים"? וְזֶה הָעִנְיָן שֶׁזָּכַרְנוּ בְּשָׁוֶה בְּלֹא תוֹסֶפֶת וּבְלֹא חִסָּרוֹן.

הִנֵּה הִתְבָּאֵרלְךָ מִכֹּל מַהשֶּׁזְּכַרְנוּהוּ בְּזֶה הַפֶּרֶק: שֶׁצָּרִיךְ לְכַוֵּן אֶל הַפְּעֻלּוֹת הַמְּמֻצָּעוֹת, וְשֶׁלֹּא יֵצֵא מֵהֶן אֶלקָצֶה מִןהַקְּצָווֹת - אֶלָּא עַלצַד הָרְפוּאוֹת וְלַעֲמֹד כְּנֶגְדּוֹ בְּהֵפֶךְ. כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם הַיּוֹדֵעַ בִּמְלֶאכֶת הָרְפוּאוֹת, כְּשֶׁיִּרְאֶה מִזְגּוֹ שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מְעַט שִׁנּוּי, לֹא יִשְׁכַּח וְלֹא יַנִּיחַ הֶחֳלִי לְהִתְחַזֵּק עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ אֶל רְפוּאָה חֲזָקָה בְּתַכְלִית; וּכְשֶׁיֵּדַע שֶׁאֵבֶר מֵאֲבָרָיו חָלוּשׁ, יִשְׁמְרוֹ תָּמִיד וְיִתְרַחֵק מִדְּבָרִים הַמַּזִּיקִים לוֹ וִיכַוֵּן לְמַהשֶּׁיּוֹעִילֵהוּ, עַד שֶׁיַּבְרִיא הָאֵבֶר הַהוּא, אוֹ עַד שֶׁלֹּא יוֹסִיף חֻלְשָׁה - כֵּן הָאָדָם הַשָּׁלֵם צָרִיךְ לוֹ שֶׁיִּזְכֹּר מִדּוֹתָיו תָּמִיד, וְיִשְׁקֹל פְּעֻלּוֹתָיו, וְיִבְחַן תְּכוּנוֹת נַפְשׁוֹ יוֹם יוֹם. וְכָלמַהשֶּׁיִּרְאֶה נַפְשׁוֹ נוֹטָה לְצַד קָצֶה מִןהַקְּצָווֹת, יְמַהֵר בִּרְפוּאָה וְלֹא יַנִּיחַ הַתְּכוּנָה הָרָעָה לְהִתְחַזֵּק בְּשָׁנוֹתוֹ מַעֲשֶׂה רָע, כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ. וְכֵן יָשִׂים לְנֶגֶד עֵינָיו הַמִּדּוֹת הַפְּחוּתוֹת אֲשֶׁר לוֹוְיִשְׁתַּדֵּל לְרַפֹּאתָם תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ - שֶׁאִיאֶפְשָׁר לָאָדָם מִבִּלְתִּי חִסָּרוֹן. שֶׁהַפִּילוֹסוֹפִים כְּבָר אָמְרוּ: "כָּבֵד הוּא וְרָחוֹק שֶׁיִּמָּצֵא מִי שֶׁהוּא בְטֶבַע לְמַעֲלוֹת כֻּלָּן, ר"ל: לְמַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת וּלְמַעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת, מְזֻמָּן וּמוּכָן". אֲבָל בְּסִפְרֵי הַנְּבִיאִים נִמְצָא זֶה בָּהֶם הַרְבֵּה. אָמַר: הֵן בַּעֲבָדָיו לֹא יַאֲמִין וּבְמַלְאָכָיו יָשִׂים תָּהֳלָה (איוב ד יח); וּמַהיִּצְדַּק אֱנוֹשׁ עִםאֵל, וּמַהיִּזְכֶּה יְלוּד אִשָּׁה (שם כה ד). וּשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, אָמַר סְתָם: כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ, אֲשֶׁר יַעֲשֶׂהטּוֹב

וְלֹא יֶחֱטָא (קהלת ז כ). וְאַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁאֲדוֹן הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כְּבָר אָמַר אֵלָיו הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ: יַעַן לֹאהֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר כ יב); עַל אֲשֶׁרמְרִיתֶם אֶתפִּי לְמֵי מְרִיבָה (שם כד); עַל אֲשֶׁר לֹאקִדַּשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (דברים לב נא). וְחֶטְאוֹ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הוּא: שֶׁנָּטָה לְצַד אֶחָד מִןהַקְּצָווֹת מִמַּעֲלַת הַמִּדּוֹת, וְהִיא: הַסַּבְלָנוּת. כַּאֲשֶׁר נָטָה לְצַד הָרַגְזָנוּת בְּאָמְרוֹ: שִׁמְעוּנָא הַמֹּרִים (במדבר כ י), דִּקְדֵּק עָלָיו הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ: שֶׁיִּהְיֶה אָדָם כָּמוֹהוּ כּוֹעֵס לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין רָאוּי בּוֹ הַכַּעַס?! וְכַיּוֹצֵא בָזֶה בְּדִין הָאִישׁ הַהוּא - חִלּוּל הַשֵּׁם הוּא. מִפְּנֵי שֶׁמִּתְנוּעוֹתָיו וּמִדְּבָרָיו כֻּלָּם לְמֵדִים, וְהָיוּ מְקַוִּים לְהַגִּיעַ בָּהֶם אֶל הַצְלָחַת הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָםהַבָּא - וְאֵיךְ יֵרָאֶה בוֹ הַכַּעַס, וְהוּא מִפְּעֻלּוֹת הָרַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא יָבֹא כִּי אִם מִתְּכוּנוֹת רָעוֹת מִתְּכוּנוֹת הַנֶּפֶשׁ. אֲבָל אָמְרוֹ בָּעִנְיָן: "מְרִיתֶם אֶתפִּי" - הוּא כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר, וְהוּא: שֶׁלֹּא הָיָה מְדַבֵּר עִם סְכָלִים, וְלֹא עִם מִי שֶׁאֵין לוֹ מַעֲלָה; אֲבָל עִם אֲנָשִׁים שֶׁהַקְּטַנָּה שֶׁבִּנְשֵׁיהֶם הָיְתָה כִּיחֶזְקֵאל בֶּןבּוּזִי, כְּמוֹ שֶׁזָּכְרוּ הַחֲכָמִים, וְכָלמַהשֶּׁיֹּאמַר אוֹ יַעֲשֶׂה יִבְחָנוּהוּ. וְכַאֲשֶׁר רָאוּהוּ שֶׁכָּעַס, אָמְרוּ: שֶׁהוּא, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וַדַּאי אֵין לוֹ פְּחִיתוּת מִדָּה, וְלוּלֵא שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ כָּעַס עָלֵינוּ בְּבַקָּשַׁת הַמַּיִם וְשֶׁאֲנַחְנוּ הִכְעַסְנוּהוּ, יִתְבָּרֵךְ, לֹא הָיָה כּוֹעֵס - וְאָנוּ לֹאמָצִינוּ שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ כָּעַס בְּדַבְּרוֹ אֵלָיו בְּזֶה הָעִנְיָן, אֲבָל אָמַר: קַח אֶתהַמַּטֶּה וְהַקְהֵל אֶת הָעֵדָה וְגוֹ' (במדבר כח).

וְהִנֵּה יָצָאנוּ מִכַּוָּנַת הַשַּׁעַר; אֲבָל הִתַּרְנוּ סָפֵק מִסְּפֵקֵי הַתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ דְּבָרִים רַבִּים, וְנִשְׁאַל פְּעָמִים רַבּוֹת: "אֵיזֶה חֵטְא

חָטָא"? וּרְאֵה מַהשֶּׁנֶּאֱמַר בּוֹ וּמַהשֶּׁאָמַרְנוּ בוֹ אֲנַחְנוּ - וְהָאֱמֶת תַּעֲשֶׂה דַּרְכָּהּ.

וְאָשׁוּב אֶל כַּוָּנָתִי: כִּי כְּשֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם שׁוֹקֵל פְּעֻלּוֹתָיו תָּמִיד וּמְכַוֵּן אֶל אֶמְצָעוּתָם, יִהְיֶה בְּמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מִמַּדְרֵגַת בְּנֵי אָדָם, וּבָזֶה יִתְקָרֵב אֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְיַשִּׂיג אֶל טוּבוֹ - וְזֶה הַדֶּרֶךְ הַשָּׁלֵם שֶׁבְּדַרְכֵי הָעֲבוֹדָה. וּכְבָר זָכְרוּ הַחֲכָמִים, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, זֶה הָעִנְיָן וְכָתְבוּ עָלָיו וְאָמְרוּ: כָּלהַשָּׂם אָרְחוֹתָיו וּמַשְׂגִּיחַ בָּהֶם - זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁבָּרוּךְהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׂם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים (תהלים נ כג). אַל תִּקְרֵי "וְשָׂם", אֶלָּא "וְשָׁם". וְהַ"שִׁימָה" - הִיא הַשִּׁעוּר וְהַסְּבָרָא. זֶה הָעִנְיָן אֲשֶׁר פֵּרַשְׁנוּ בְּזֶה הַפֶּרֶק כֻּלּוֹ בְּשָׁוֶה, וְזֶהוּ שִׁעוּר מַהשֶּׁרְאִינוּהוּ שֶׁצָּרִיךְ בְּזֶה הָעִנְיָן.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(בְּהִשְׁתַּמֵּשׁ הָאָדָם בְּכֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ לְצַד תַּכְלִית אֶחָת)

צָרִיךְ לָאָדָם שֶׁיְּשַׁעְבֵּד כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ כֻּלָּם לְפִי הַדַּעַת, כְּפִי מַהשֶּׁהִקְדַּמְנוּ בַּפֶּרֶק שֶׁלִּפְנֵי זֶה. וְיָשִׂים לְנֶגֶד עֵינָיו תָּמִיד תַּכְלִית אַחַת, וְהִיא: הַשָּׂגַת הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ, כְּפִי יְכֹלֶת הָאָדָם לָדַעַת אוֹתָהּ. וְיָשִׂים פְּעֻלּוֹתָיו כֻּלָּן: תְּנוּעוֹתָיו וּמְנוּחוֹתָיו וְכָלדְּבָרָיו מְבִיאִים לְזוֹ הַתַּכְלִית, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בִּפְעֻלּוֹתָיו דָּבָר מִפֹּעַל הַהֶבֶל, רְצוֹנִי לוֹמַר: פֹּעַל שֶׁלֹּא יָבִיא אֶל זֹאת הַתַּכְלִית. וְהַמָּשָׁל בּוֹ: שֶׁיָּשִׂים הַכַּוָּנָה בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ, וּמִשְׁגָּלוֹ, וּשְׁנָתוֹ וִיקִיצָתוֹ, וּתְנוּעָתוֹ וּמְנוּחָתוֹ - בִּבְרִיאוּת גּוּפוֹ לְבַד. וְהַכַּוָּנָה בִּבְרִיאוּת גּוּפוֹ - שֶׁתִּמְצָא הַנֶּפֶשׁ כֵּלִים בְּרִיאִים וּשְׁלֵמִים לִקְנוֹת

הַחָכְמוֹת וּקְנוֹת מַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת וּמַעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת עַד שֶׁיַּגִּיעַ לַתַּכְלִית הַהִיא.

וְעַלזֶה הַהֶקֵּשׁ לֹא תִהְיֶה אָז כַּוָּנָתוֹ אֶל הַהֲנָאָה לְבָד עַד שֶׁיִּבְחַר מִןהַמָּזוֹן וְהַמִּשְׁתֶּה הֶעָרֵב, וְכֵן בִּשְׁאָר הַהַנְהָגוֹת - אֲבָל יְכַוֵּן אֶל הַמּוֹעִיל. וּכְשֶׁיִּזְדַּמֵּן שֶׁיִּהְיֶה עָרֵב - יִהְיֶה; וּכְשֶׁיִּזְדַּמֵּן שֶׁיִּהְיֶה בִּלְתִּי עָרֵב - יִהְיֶה. אוֹ יְכַוֵּן אֶל הֶעָרֵב עַל דֶּרֶךְ חָכְמַת הָרְפוּאָה: כְּמִי שֶׁחָלְשָׁה תַאֲוָתוֹ לְמַאֲכָל - יְעִירָהּ בְּמְזוֹנוֹת הַמְתֻבָּלִים הָעֲרֵבִים שֶׁנֶּפֶשׁ הָאָדָם מִתְאַוָּה לָהֶם. וְכֵן מִי שֶׁהִתְעוֹרְרָה עָלָיו מָרָה שְׁחוֹרָה - יְסִירָהּ בִּשְׁמִיעַת הַנִּגּוּנִים, וּבְמִינֵי זֶמֶר, וּבְטִיּוּל הַגַּנּוֹת, וּבְבִנְיָנִים הַנָּאִים, וְחֶבְרַת הַצּוּרוֹת הַיָּפוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶם מִמַּהשֶּׁיַּרְחִיב הַנֶּפֶשׁ, וְיָסִיר חֳלִי הַמָּרָה הַשְּׁחוֹרָה מִמֶּנּוֹ. וְהַכַּוָּנָה בְּכָלזֶה - שֶׁיַּבְרִיא גּוּפוֹ. וְתַכְלִית הַכַּוָּנָה בִּבְרִיאוּת גּוּפוֹ - לִקְנוֹת חָכְמָה. וְכֵן כְּשֶׁיִּתְעַסֵּק לִקְנוֹת מָמוֹן - תִּהְיֶה תַכְלִית כַּוָּנָתוֹ בְּקִבּוּצוֹ, שֶׁיּוֹצִיאוֹ בְּמַעֲלוֹת וְשֶׁיִּמְצָאֵהוּ לְחוּשֵׁי גוּפוֹ וּלְהַמְשִׁיךְ מְצִיאוּתוֹ, עַד שֶׁיַּשִּׂיג וְיֵדַע מֵהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ מַהשֶּׁאֶפְשָׁר לְדַעְתּוֹ.

וְעַל זֶה הַהֶקֵּשׁ יֵשׁ לִמְלֶאכֶת הָרְפוּאוֹת מָבוֹא גָדוֹל מְאֹד בְּמַעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת וְהַמִּדּוֹת וּבִידִיעַת הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ, וּבְהַגִּיעַ אֶל הַהַצְלָחָה הָאֲמִתִּית. וְיִהְיֶה לִמּוּדָהּ וּבַקָּשָׁתָהּ עֲבוֹדָה מִן הָעֲבוֹדוֹת הַגְּדוֹלוֹת, וְלֹא תִהְיֶה אָז כַּאֲרִיגָה וּכְנַגָּרוּת. כִּי בָהּ נְשַׁעֵר פְּעֻלּוֹתֵינוּ, וְיָשׁוּבוּ פְּעֻלּוֹת אֱנוֹשִׁיּוֹת מְבִיאוֹת אָל הַמַּעֲלוֹת הָאֲמִתִּיּוֹת. כִּי הָאָדָם שֶׁיָּבֹא וְיֹאכַל מָזוֹן עָרֵב אֶל הַחֵךְ, טוֹב הָרֵיחַ שֶׁנֶּפֶשׁ אָדָם מִתְאַוָּה לוֹ, וְהוּא מַזִּיק לוֹ; וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה סִבָּה לָחֳלִי קָשֶׁה, אוֹ לְמִיתַת פִּתְאֹם - זֶה וּבְהֵמוֹת אֶצְלִי שָׁוִין.

וְאֵין זֶה פֹּעַל הָאָדָם, מֵאֲשֶׁר הוּא אָדָם בַּעַל שֵׂכֶל; אָמְנָם הוּא פֹּעַל אָדָם מֵאֲשֶׁר הוּא חַי, נִמְשַׁל כַּבְּהֵמוֹת נִדְמוּ. וְאָמְנָם יִהְיֶה פֹּעַל אֱנוֹשִׁי, כְּשֶׁיֹּאכַל הַמּוֹעִיל לְבַד. וּפְעָמִים יַנִּיחַ הֶעָרֵב וְיֹאכַל הַנִּמְאָס, כְּפִי בַּקָּשַׁת הַמּוֹעִיל - וְזֶה פֹּעַל לְפִי הַדֵּעָת, וּבָזֶה נִבְדָּל הָאָדָם בִּפְעֻלּוֹתָיו מִזּוּלָתוֹ. וְכֵן כְּשֶׁיִּבְעַל כְּשֶׁיִּתְאַוֶּה, מִבִּלְתִּי שֶׁיִּשְׁמֹר הַנֶּזֶק וְהַתּוֹעֶלֶת - יֵשׁ לוֹ זֶה הַפֹּעַל מֵאֲשֶׁר הוּא בַּעַל חַי, לֹא מֵאֲשֶׁר הוּא אָדָם.

וְאֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הַנְהָגָתוֹ כֻּלָּהּ לְפִיהַמּוֹעִיל, כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ, אֶלָּא שֶׁיָּשִׂים הַתַּכְלִית: בְּרִיאוּת גּוּפוֹ וּשְׁלֵמוּתוֹ מֵהֶחֳלָיִים לְבַד - וְאֵין זֶה חָסִיד. כִּי כְּמוֹ שֶׁבָּחַר זֶה הֲנָאַת הַבְּרִיאוּת, בָּחַר זֶה הָאַחֵר הֲנָאַת הַמַּאֲכָל, אוֹ הֲנָאַת הַמִּשְׁגָּל - וְכֻלָּם אֵין תַּכְלִית אֲמִתִּית לִפְעֻלּוֹתָם; אֲבָל הַנָּכוֹן:שֶׁיָּשִׂים תַּכְלִית כֹּל מַה שֶּׁיִּתְעַסֵּק בּוֹבִבְרִיאוּת גּוּפוֹ וְהֶמְשֵׁךְ מְצִיאוּתוֹ עַל הַשְּׁלֵמוּת, כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁאֲרוּ כְּלֵי כֹחוֹת נַפְשׁוֹ - אֲשֶׁר הֵם אֶבְרֵי הַגּוּף - שְׁלֵמִים; וְתִתְעַסֵק נַפְשׁוֹ מִבְּלִי מוֹנֵעַ בְּמַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת וּבְמַעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת. וְכֵן כָּלמַה שֶּׁיִּלְמָדֵהוּ מִןהַחָכְמוֹת וּמִןהַדֵּעוֹת שֶׁיַּשִּׂיג. מַהשֶּׁהוּא מֵהֶן דֶּרֶךְ לַתַּכְלִית הַהִיא - אֵין בּוֹ דִּין וּדְבָרִים; וּמַהשֶּׁאֵין בּוֹ תּוֹעֶלֶת בַּתַכְלִית הַהִיא: כִּשְׁאֵלַת הַחֶשְׁבּוֹן, וְסֵפֶר הַחֲרוּטִים וְהַתַּחְבּוּלוֹת, וּלְהַרְבּוֹת מִשְׁאֲלוֹת אַל-הַנְדָּסָה, וּמְשִׁיכַת הַמִּשְׁקָלִים, וְהַרְבֵּה כַּיּוֹצֵא בָאֵלּוּ - תִּהְיֶה הַכַּוָּנָה בָּהֶם לְחַדֵּד הַשֵּׂכֶל וּלְהַרְגִּיל כֹּחַ הַשִּׂכְלִי בְּדַרְכֵי הַמּוֹפֵת, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לוֹ לָאָדָם קִנְיַן יְדִיעַת הַהֶקֵּשׁ הַמּוֹפְתִי מִזּוּלָתוֹ, וְיִהְיֶה לוֹ זֶה הַדֶּרֶךְ שֶׁיַּגִּיעַ בּוֹ לִידִיעַת אֲמִתַּת מְצִיאוּת הַשֵּׁםיִתְבָּרָךְ. וְכֵן בְּדִבְרֵי הָאָדָם כֻּלָּם: אֵין צָרִיךְ שֶׁיְּדַבֵּר בָּהֶם אֶלָּא בְּמַהשֶּׁיָּבִיא לְנַפְשׁוֹ בּוֹ תּוֹעֶלֶת, אוֹ יַרְחִיק הֶזֵּק מִנַּפְשׁוֹ, אוֹ מִגּוּפוֹ; אוֹ בְחָכְמָה, אוֹ

בְמַעֲלָה; בְּשֶׁבַח מָעֲלָה, אוֹ מְעֻלֶּה; אוֹ לְגַנּוֹת גְּנוּת, אוֹ מְגֻנֶּה. כִּי קִלְלַת בַּעֲלֵי הַחֶסְרוֹנוֹת וְזִכְרָם לִגְנוּת - אִם יִהְיֶה הַכַּוָּנָה בּוֹ לְחַסְּרָם אֵצֶל בְּנֵי אָדָם, עַד שֶׁיִּתְרַחֲקוּ מֵהֶם וְלֹא יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם - הוּא דָּבָר מְחֻיָּב, וְהִיא מַעֲלָה. הֲלֹא תִרְאֶה אָמְרוֹ יִתְבָּרֵךְ: כְּמַעֲשֵׂה אֶרֶץמִצְרַיִם אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּםבָּהּ לֹא תַעֲשׂוּ (ויקרא יח ג). וְסִפּוּר הַסְּדוֹמִים וְכָלמַהשֶּׁבָּא בַּמִּקְרָא מִסִּפּוּר גְּנוּת בַּעֲלֵי הַחֶסְרוֹנוֹת וְזִכְרָם לִגְנַאי, וְשֶׁבַח הַטּוֹבִים וְהַגְדָּלָתָם - אֵין הַכַּוָּנָה בּוֹ רַק מַהשֶּׁזָּכַרְתִּי לָךְ: עַד שֶׁיִּמָּשְׁכוּ בְּנֵי אָדָם אַחֲרֵי הַדְּרָכִים הַטּוֹבִים הָאֵלֶּה, וְיִתְרַחֲקוּ מִדַּרְכֵי הָרָעִים הָהֵם. וּכְשֶׁיָּשִׂים הָאָדָם כַּוָּנָתוֹ אֶל זֶה הָעִנְיָן, יְבַטֵּל מִפְּעֻלּוֹתָיו וִיחַסֵּר מִמַּאֲמָרָיו הַרְבֵּה מְאֹד. כִּי מִי שֶׁיְּכַוֵּן אֶל זֶה הָעִנְיָן - לֹא יִתְעוֹרֵר לְפַתֵּחַ הַכְּתָלִים בְּזָהָב, אוֹ לַעֲשׂוֹת רִקּוּם זָהָב בִּבְגָדָיו הַנָּאִים. הָאֱלֹהִים! אִם לֹא יְכַוֵּן בָּזֶה לְהַרְחִיב נַפְשׁוֹ כְּדֵי שֶׁתַּבְרִיא וְיַרְחִיק מִמֶּנָּה חָלְיָהּ, עַד שֶׁתִּהְיֶה בְּהִירָה זַכָּה לְקַבֵּל הַחָכְמוֹת. וְהוּא אָמְרָם, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "דִּירָה נָאָה, וְאִשָּׁה נָאָה, וּמִטָּה מֻצַּעַת לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים". כִּי הַנֶּפֶשׁ תִּלְאֶה וְתַעֲכֹר הַמַּחֲשָׁבָה בְּהַתְמָדַת עִיּוּן הַדְּבָרִים הָעֲכוּרִים, כְּמוֹ שֶׁיִּלְאֶה הַגּוּף בַּעֲשׂוֹתוֹ הַמְּלָאכוֹת הַכְּבֵדוֹת עַד שֶׁיָּנוּחַ וְיִנָּפֵשׁ, וְאָז יָשׁוּב לְמִזְגּוֹ הַשָּׁוֶה - כֵּן צְרִיכָה הַנֶּפֶשׁ גַּםכֵּן לְהִתְעַסֵּק בִּמְנוּחַת הַחוּשִׁים בְּעִיּוּן לַפִּתּוּחִים וְלָעִנְיָנִים הַנָּאִים, עַד שֶׁתָּסוּר מִמֶּנָּה הַלֵּאוּת. כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ: "כִּי הֲווֹ חָלְשֵׁי רַבָּנָן מִגִּרְסַיְהוּ הֲווֹ אָמְרֵי מִלְּתָא דִּבְדִיחוּתָא". וְיֵחָשֵׁב שֶׁעַלזֶה הַצַּד - לֹא יִהְיוּ אֵלֶּה רָעוֹת וְלֹא מַעֲשֵׂה הֶבֶל, רְצוֹנִי לוֹמַר: עֲשִׂיַּת הַפִּתּוּחִים וְהַצִּיּוּרִים בַּבִּנְיָנִים וּבַכֵּלִים וּבַבְּגָדִים.

וְדַע, שֶׁזֹּאת הַמַּדְרֵגָה הִיא מַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה מְאֹד וַחֲמוּרָה, לֹא יַשִּׂיגוּהָ אֶלָּא מְעַט מִזְּעָר וְאַחַר הֶרְגֵּל גָּדוֹל. וּכְשֶׁיִּזְדַּמֵּן מְצִיאוּת הָאָדָם שֶׁזֶּה עִנְיָנוֹ - אֵינִי אוֹמֵר שֶׁהוּא לְמַטָּה מֵהַנְּבִיאִים. רְצוֹנִי לוֹמַר: שֶׁיְּשַׁמֵּשׁ כֹּחוֹת נַפְשׁוֹ כֻּלָּם וְיָשִׂים תַּכְלִיתָם - יְדִיעַת הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ לְבַד; וְלֹא יַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה קָטֹן אוֹ גָדוֹל, וְלֹא יְדַבֵּר דָּבָר - אֶלָּא שֶׁהַפֹּעַל הַהוּא, אוֹ הַדָּבָר הַהוּא מֵבִיא לְמַעֲלָה,אוֹ לְמַהשֶּׁמֵּבִיא אֶלמַעֲלָה. וְהוּא יַחְשֹׁב וְיִסְתַּכֵּל בְּכָלפֹּעַל וּתְנוּעָה וְיִרְאֶה אִם יָבִיא אֶל הַתַּכְלִית הַהִיא, אוֹ לֹא יָבִיא - וְאָז יַעֲשֵׂהוּ.

וְזֶהוּ אֲשֶׁרבִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ שֶׁנְּכַוֵּן אֵלָיו, בְּאָמְרוֹ: וְאָהַבְתָּ אֵת ד' אֱלֹהֶיךָ בְּכָללְבָבְךָ וּבְכָלנַפְשְׁךָ וּבְכָלמְאֹדֶךָ. רָצָה לוֹמַר: בְּכָלחֶלְקֵי נַפְשֶׁךָ - שֶׁתַּעֲשֶׂה תַּכְלִית כָּל חֵלֶק מִמֶּנָּה תַּכְלִית אַחַת וְהִיא: לְאַהֲבַת הַשֵּׁםיִתְבָּרָךְ. וּכְבָר הִזְהִיר הַנָּבִיא, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, עַלזֶה גַּםכֵּן וְאָמַר: בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ (משלי ג ו), וּפֵרְשׁוּ הַחֲכָמִים, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, וְאָמְרוּ: "אֲפִילוּ לִדְבַר עֲבֵרָה". וּרְצוֹנָם לוֹמַר: שֶׁתָּשִׂים לַפֹּעַל הַהוּא תַּכְלִית, וְהִיא - הָאֱמֶת, אַף-עַל-פִּי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֲבֵרָה מִצַּד אֶחָד. וּכְבָר כָּלְלוּ הַחֲכָמִים, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, זֶה הָעִנְיָן כֻּלּוֹ בִּקְצָרָה בְּמִלּוֹת מוּעָטוֹת מוֹרוֹת עַלזֶה הָעִנְיָן הוֹרָאָה שְׁלֵמָה מְאֹד, עַד כְּשֶׁאַתָּה תִבְחַן הַמִּלּוֹת, אֵיךְ סִפְּרוּ זֶה הָעִנְיָן הַגָּדוֹל וְהֶעָצוּם כֻּלּוֹ, אֲשֶׁר חִבְּרוּ בוֹ חִבּוּרִים וְלֹא הִשְׁלִימוּהוּ - תֵּדַע שֶׁנֶּאֱמַר בְּכֹחַ אֱלֹהִים בְּלֹא סָפֵק, וְהוּא אָמְרָם בְּצַוָּאוֹתֵיהֶם: "וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם". וְזֶהוּ הָעִנְיָן אֲשֶׁר בֵּאַרְנוּהוּ בְּזֶה הַפֶּרֶק; וְזֶהוּ שִׁעוּר מַה שֶּׁרְאִינוּהוּ רָאוּי לְזָכְרוֹ הֵנָּה, לְפִי זֹאת הַהַקְדָּמָה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

(בְּהֶפְרֵשׁ אֲשֶׁר בֵּין הֶחָסִיד הַמְעֻלֶּה וּבֵין הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹוְהַמּוֹשֵׁל בְּנַפְשׁוֹ)

אָמְרוּ הַפִּילוֹסוֹפִים: שֶׁהַמּוֹשֵׁל בְּנַפְשׁוֹ - אַףעַלפִּי שֶׁעוֹשֶׂה הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים וְהַחֲשׁוּבִים - הוּא עוֹשֶׂה אוֹתָם וְהוּא מִתְאַוֶּה אֶל הַפְּעֻלּוֹת הָרָעוֹת וְנִכְסָף אֲלֵיהֶן וְיִכְבֹּשׁ אֶתיִצְרוֹ; וְיַחֲלֹק עָלָיו בִּפְעֻלּוֹתָיו, עַל מַה שֶּׁיְּעִירוּהוּ אֵלָיו כֹּחוֹתָיו וְתַאֲוָתוֹ וּתְכוּנַת נַפְשׁוֹ. וְיַעֲשֶׂה הַטּוֹבוֹת - וְהוּא מִצְטַעֵר בַּעֲשִׂיָּתָם וְנִזּוֹק. אֲבָל הֶחָסִיד - הוּא שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּפְעֻלָּתוֹ אַחַר מַה שֶּׁתְּעִירֵהוּ תַּאֲוָתוֹ וּתְכוּנָתוֹ; וְיַעֲשֶׂה הַטּוֹבוֹת - וְהוּא מִתְאַוֶּה וְנִכְסָף אֲלֵיהֶן. וּבְהַסְכָּמָה מִן הַפִּילוֹסוֹפִים: שֶׁהֶחָסִיד יוֹתֵר חָשׁוּב וְיוֹתֵר שָׁלֵם מִן הַמּוֹשֵׁל בְּנַפְשׁוֹ. אֲבָל אָמְרוּ: שֶׁהַמּוֹשֵׁל בְּנַפְשׁוֹ כֶּחָסִיד בְּעִנְיָנִים רַבִּים; וּמַעֲלָתוֹ לְמַטָּה מִמֶּנּוּ בְּהֶכְרֵחַ, לִהְיוֹתוֹ מִתְאַוֶּה לַפֹּעַל הָרַע - וְאַף-עַל-פִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ - מִפְּנֵי שֶׁתְּשׁוּקָתוֹ לְרַע הִיא תְּכוּנָה רָעָה בַּנֶּפֶשׁ. וּכְבָר אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כַּיּוֹצֵא בָזֶה: נֶפֶשׁ רָשָׁע אִוְּתָה רָע (משלי כא י). וְאָמַר בְּשִׂמְחַת הֶחָסִיד בְּמַעֲשֶׂה הַטּוֹב, וְהִצְטַעֵר מִי שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק בַּעֲשִׂיָּתָהּ, זֶה הַמַּאֲמָר: שִׂמְחָה לַצַּדִּיק עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּמְחִתָּה לְפֹעֲלֵי אָוֶן (שם כא טו). זֶהוּ הַנִּרְאֶה מִדִּבְרֵי הַנְּבִיאִים נָאוּת לְמַה שֶּׁזְּכָרוּהוּ הַפִּילוֹסוֹפִים.

וְכַאֲשֶׁר חָקַרְנוּ דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּזֶה הָעִנְיָן נִמְצָא לָהֶם: שֶׁהַמִּתְאַוֶּה לַעֲבֵרוֹת וְנִכְסָף אֲלֵיהֶן - הוּא יוֹתֵר חָשׁוּב וְיוֹתֵר שָׁלֵם, מֵאֲשֶׁר לֹא יִתְאַוֶּה אֲלֵיהֶן וְלֹא יִצְטַעֵר בַּהֲנָחָתָן; עַד שֶׁאָמְרוּ: שֶׁכֹּל אֲשֶׁר יִהְיֶה הָאָדָם יוֹתֵר חָשׁוּב וְיוֹתֵר שָׁלֵם - תִּהְיֶה תְּשׁוּקָתוֹ לַעֲבֵרוֹת וְהִצְטַעֲרוֹ בַּהֲנָחָתָן יוֹתֵר גָּדוֹל. וְהֵבִיאוּ

בְּזֶה הַדְּבָרִים וְאָמְרוּ: "כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ יִצְרוֹ גָּדוֹל מִמֶּנּוּ". וְלֹא דַּיָּם זֶה, עַד שֶׁאָמְרוּ: שֶׁשְּׂכַר הַמּוֹשֵׁל בְּנַפְשׁוֹ גָּדוֹל לְפִי רֹב צַעֲרוֹ בְּמָשְׁלוֹ בְּנַפְשׁוֹ, וְאָמְרוּ: "לְפוּם צַעֲרָא - אַגְרָא". וְיוֹתֵר מִזֶּה - שֶׁהֵם צִוּוּ לִהְיוֹת הָאָדָם מִתְאַוֶּה לַעֲבֵרוֹת, וְהִזְהִירוּ מִלּוֹמַר: שֶׁאֲנִי בְּטִבְעִי לֹא אֶתְאַוֶּה לְזֹאת הָעֲבֵרָה, וְאַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא אָסְרָה הַתּוֹרָה. וְהוּא אָמְרָם: "רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: לֹא יֹאמַר אָדָם: אִיאֶפְשִׁי לֶאֱכֹל בָּשָׂר בְּחָלָב; אִי אֶפְשִׁי לִלְבֹּשׁ שַׁעַטְנֵז; אִיאֶפְשִׁי לָבוֹא עַלהָעֶרְוָה - אֶלָּא: אֶפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה - אָבִי שֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלָי".

וּלְפִי הַמּוּבָן מִפְּשׁוּטֵי שְׁנֵי הַמַּאֲמָרִים בִּתְחִלַּת הַמַּחֲשָׁבָה הֵם סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה - וְאֵין הָעִנְיָן כֵּן; אֲבָל שְׁנֵיהֶם אֱמֶת וְאֵין מַחֲלֹקֶת בֵּינֵיהֶם כְּלָל. וְהוּא: שֶׁהָרָעוֹת אֲשֶׁר הֵן אֵצֶל הַפִּילוֹסוֹפִים רָעוֹת, אֲשֶׁר אָמְרוּ: שֶׁמִּי שֶׁלֹּא יִתְאַוֶּה אֲלֵיהֶן יוֹתֵר חָשׁוּב מִןהַמִּתְאַוֶּה אֲלֵיהֶן וְיִכְבֹּשׁ אֶתיִצְרוֹ מֵהֶן - הֵם הָעִנְיָנִיםהַמְפֻרְסָמִים אֵצֶלכָּלבְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם: "רָעוֹת": כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים, וּגְנֵבָה, וּגְזֵלָה, וְאוֹנָאָה, וּלְהַזִּיק לְמִי שֶׁלֹּא הֵרַע לוֹ, וְלִגְמֹל רַע לְמֵיטִיב לוֹ, וְלִבְזוֹת אָב וָאֵם וְכַיּוֹצֵא בָאֵלּוּ. וְהֵן הַמִּצְווֹת שֶׁאָמְרוּ עֲלֵיהֶן הַחֲכָמִים, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ רְאוּיוֹת הֵן לִכָּתֵב". וְיִקְרְאוּ אוֹתָן קְצָת מֵחֲכָמֵינוּ הָאַחֲרוֹנִים אֲשֶׁר חָלוּ חֳלִי הַמְדַבְּרִים: "מִצְווֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת",וְאֵין סָפֵק שֶׁהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תִּכְסֹף לְדָבָר מֵהֶם וְתִשְׁתּוֹקֵק אֵלָיו - שֶׁהִיא חֲסֵרָה; וְשֶׁהַנֶּפֶשׁ הַחֲשׁוּבָה לֹא תִתְאַוֶּה לְאֶחָד מֵאֵלּוּ הָרָעוֹת כְּלָל, וְלֹא תִצְטַעֵר בְּהִמָּנְעָהּ מֵהֶם. אֲבָל הַדְּבָרִים שֶׁאָמְרוּ עֲלֵיהֶם הַחֲכָמִים, שֶׁהַכּוֹבֵשׁ אֶתיִצְרוֹ מֵהֶם הוּא יוֹתֵר חָשׁוּב וּגְמוּלוּ יוֹתֵר גָּדוֹל - הֵם: "הַתּוֹרוֹת הַשִּׁמְעִיּוֹת", וְזֶה אֱמֶת;

שֶׁאִלְמָלֵא הַתּוֹרָה לֹא הָיוּ רָעוֹת כְּלָל. וּמִפְּנֵי זֶה אָמְרוּ: שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם שֶׁיַּנִּיחַ נַפְשׁוֹ אוֹהֶבֶת אוֹתָן וְלֹא יִהְיֶה לוֹ מוֹנֵעַ מֵהֶן רַק הַתּוֹרָה. וּבְחַן חָכְמָתָם, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, וּבְמַהשֶּׁהִמְשִׁילוּ. שֶׁהֵם לֹא אָמְרוּ: "אַל יֹאמַר אָדָם: אִיאֶפְשִׁי לַהֲרֹג הַנֶּפֶשׁ; אִיאֶפְשִׁי לִגְנֹב; אִיאֶפְשִׁי לְכַזֵּב, אֶלָּא: אֶפְשִׁי, וּמָה אֶעֱשֶׂה - אָבִישֶׁבַּשָּׁמַיִם גָּזַר עָלַי"; אֲבָל הֵבִיאוּ דְבָרִים "שִׁמְעִיִּים" כֻּלָּם: בָּשָׂר בְּחָלָב, וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, וַעֲרָיוֹת. וְאֵלּוּ הַמִּצְווֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן, הֵן אֲשֶׁר קְרָאָן הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ: "חֻקּוֹת". וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה: "חֻקִּים שֶׁחָקַקְתִּי לְךָ - אֵין לְךָ רְשׁוּת לְהַרְהֵר בָּהֶם"; וְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, וְהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בָּהֶם, כְּגוֹן: פָּרָה אֲדֻמָּה וְשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְכוּ'. וַאֲשֶׁר קָרְאוּ אוֹתָן הָאַחֲרוֹנִים: שִׂכְלִיּוֹת, יִקָּרְאוּ: מִצְווֹת, כְּפִי מַה שֶּׁבֵּאֲרוּ הַחֲכָמִים.

הִנֵּה הִתְבָּאֵרלְךָ מִכֹּל מַהשֶּׁאָמַרְנוּ אֵיזוֹ מִןהָעֲבֵרוֹת יִהְיֶה מִי שֶׁלֹּא יִשְׁתּוֹקֵק אֲלֵיהֶן יוֹתֵר חָשׁוּב מִןהַמִּשְׁתּוֹקֵק אֲלֵיהֶן וְכוֹבֵשׁ יִצְרוֹ מֵהֶן, וְאֵיזוֹ מֵהֶן יִהְיֶה הָעִנְיָן בְּהֵפֶךְ. - וְזֶה חִדּוּשׁ נִפְלָא בְּהַעֲמִיד שְׁנֵי הַמַּאֲמָרִים; וּלְשׁוֹנָם מוֹרָה עַלאֲמִתַּת מַהשֶּׁבֵּאַרְנוּ.

וּכְבָר נִשְׁלְמָה כַּוָּנַת זֶה הַפֶּרֶק.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

(בַּמְּחִיצָה וְעִנְיָנָהּ)

הַרְבֵּה יִמָּצֵאבַּמִּדְרָשׁוֹת וּבָאַגָּדוֹת, וְיֵשׁ מֵהֶן בַּגְּמָרָא: שֶׁיֵּשׁ מִןהַנְּבִיאִים מִי שֶׁיִּרְאֶה הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ מֵאַחֲרֵי מְחִיצוֹת רַבּוֹת; וּמֵהֶם, מִי שֶׁיִּרְאֵהוּ מֵאַחֲרֵי מְחִיצוֹת מוּעָטוֹת - לְפִי קָרְבָתָם אֶל הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ וּלְפִי מַעֲלָתָם בַּנְּבוּאָה. עַד שֶׁאָמְרוּ: מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, רָאָה הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ מֵאַחֲרֵי מְחִיצָה אַחַת בְּהִירָה, כְּלוֹמַר: מַזְהִירָה. וְהוּא אָמְרָם: "הִסְתַּכֵּל בְּאַסְפֶּקְלַרְיָא הַמְּאִירָה". וְ"אַסְפֶּקְלַרְיָא" - שֵׁם הַמַּרְאָה הַנַּעֲשָׂה מִגּוּף הַמַּזְהִיר כְּשֹׁהַם וּזְכוּכִית, כְּמוֹ שֶׁהִתְבָּאֵר בְּסוֹף כֵּלִים.

וְהַכַּוָּנָה בְּזֶה הָעִנְיָן מַהשֶּׁאֹמַר לְךָ, וְהוּא שֶׁאֲנַחְנוּ בֵּאַרְנוּ בַּפֶּרֶק הַשֵּׁנִי: שֶׁהַמַּעֲלוֹת, מֵהֶן - מַעֲלוֹת שִׂכְלִיּוֹת, וּמֵהֶן - מַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת. וְכֵן הַפְּחִיתִיּוֹת, מֵהֶן - פְּחִיתִיּוֹת שִׂכְלִיּוֹת: כְּסִכְלוּת וּמִעוּט הַהֲבָנָה, וְדֹחַק הַתְּבוּנָה; וּמֵהֶן - פְּחִיתִיּוֹת הַמִּדּוֹת: כְּרֹב הַתַּאֲוָה, וְהַגַּאֲוָה, הָרֹגֶז, וְהַכַּעַס, וְהָעַזּוּת, וְאַהֲבַת הַמָּמוֹן וְהַדּוֹמֶה לָהֶן, וְהֵן רַבּוֹת מְאֹד. וּכְבָר זָכַרְנוּ הַסֵּדֶר בִּידִיעָתָן בַּפֶּרֶק הָרְבִיעִי. וְאֵלּוּ הַפְּחִיתִיּוֹת כֻּלָּן-הֵןמְחִיצוֹתהַמַּבְדִּילוֹת בֵּין הָאָדָם וּבֵין הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ. מַאֲמַר הַנָּבִיא מְבָאֵר זֶה: כִּיאִםעֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵכֶם לְבֵין אֱלֹהֵיכֶם (ישעיה נט ב). יֹאמַר: שֶׁעֲוֹנוֹתֵינוּ - וְהֵן אֵלּוּ "הָרָעוֹת", כְּמוֹ שֶׁזָּכַרְנוּ - הֵן הַמְּחִיצוֹת הַמַּבְדִּילוֹת בֵּינֵינוּ וּבֵינוֹ יִתְבָּרַךְ.

וְדַע, שֶׁכָּל נָבִיא לֹא נִתְנַבֵּא אֶלָּא אַחַר שֶׁיִּהְיוּ לוֹ כָּל הַמַּעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת, וְרֹב מַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת וְהַחֲזָקוֹת שֶׁבָּהֶן, וְהוּא אָמְרָם: "אֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה, אֶלָּא עַל חָכָם, גִּבּוֹר וְעָשִׁיר". וְ"חָכָם"- הוּא כּוֹלֵל כָּל הַמַּעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת בְּלִי סָפֵק, וְ"עָשִׁיר" - הוּא מִמַּעֲלוֹת הַמִּדּוֹת, רְצוֹנִי לוֹמַר: הַהִסְתַּפְּקוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם

קוֹרְאִים הַמִּסְתַּפֵּק - עָשִׁיר. וְהוּא אָמְרָם בְּגֶדֶר הֶעָשִׁיר: "אֵיזֶהוּ עָשִׁיר? - הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ", רְצוֹנוֹ לוֹמַר: שֶׁיַּסְפִּיק לוֹ בְּמַה שֶּׁהִמְצִיא לוֹ זְמַנּוֹ, וְלֹא יִכְאַב בְּמַה שֶּׁלֹּא הִמְצִיא לוֹ. וְכֵן "גִּבּוֹר" - הוּא גַּםכֵּן בְּמַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת, רְצוֹנִי לוֹמַר: שֶׁיַּנְהִיג כֹּחוֹתָיו כְּפִי הַדַּעַת וְהָעֵצָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּפֶּרֶק הַחֲמִישִׁי, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר? - הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ".

וְאֵין מִתְּנָאֵי הַנָּבִיא שֶׁיִּהְיוּ אֶצְלוֹ כָּל מַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת, עַד שֶׁלֹּא תַּפְחִיתֵהוּ פְּחִיתוּת - שֶׁהֲרֵי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הֵעִיד עָלָיו הַכָּתוּב: בְּגִבְעוֹן נִרְאָה יְיָ אֶל שְׁלֹמֹה (מלכיםא ג ה), וּמָצִינוּ לוֹ פְּחִיתוּת מִדּוֹת, וְהִיא : רֹב הַתַּאֲוָה, בְּבֵאוּר בְּהַרְבּוֹת נָשִׁים, וְזֶה מִפְּעֻלּוֹת תְּכוּנַת רֹב הַתַּאֲוָה. וְאָמַר מְבֹאָר: הֲלֹא עַל אֵלֶּה חָטָא שְׁלֹמֹה (נחמיה יג כו). וְכֵן דָּוִד הַמֶּלֶךְ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, נָבִיא אָמַר: לִי דִּבֶּר צוּר יִשְׂרָאֵל (שמואלב כג ג) - וּמָצָאנוּ אוֹתוֹ : בַּעַל אַכְזְרִיּוּת. אַף-עַל-פִּי שֶׁלֹּא שִׁמֵּשׁ בָּהּ כִּי אִם בְּעוֹבְדֵי גִלּוּלִים וּבְהֲרִיגַת הַכּוֹפְרִים, וְהָיָה רַחֲמָן לְיִשְׂרָאֵל; אֲבָל בָּא בְּבֵאוּר בְּ"דִבְרֵי הַיָּמִים", שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ לֹא הִרְשָׁהוּ לִבְנוֹת בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, וְלֹא הָיָה רָאוּי בְּעֵינָיו לָזֶה לְרֹב מַה שֶּׁהָרַג. אָמַר: אַתָּה לֹא תִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי כִּי דָּמִים רַבִּים שָׁפַכְתָּ אַרְצָה לְפָנָי (דברי הימיםא כב ח). וּמָצָאנוּ בְאֵלִיָּהוּ, זָכוּר לְטוֹב, מִדַּת הָרַגְזָנוּת וְאַף-עַל-פִּי שֶׁשִּׁמֵּשׁ בָּהּ בַּכּוֹפְרִים וַעֲלֵיהֶם הָיָה כוֹעֵס, אֲבָל אָמְרוּ הַחֲכָמִים: שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ לְקָחוֹ וְאָמַר לוֹ, שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִמְשֹׁל בִּבְנֵי אָדָם וְלִהְיוֹת לָהֶם לְכֹהֵן, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קִנְאָה כְּמוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ - כִּי יְמִיתֵם. וְכֵן מָצִינוּ בִּשְׁמוּאֵל - שֶׁפָּחַד מִשָּׁאוּל; וּבְיַעֲקֹב - שֶׁפָּחַד מִפְּגִישַׁת עֵשָׂו. אֵלּוּ הַמִּדּוֹת וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - הֵן מְחִיצוֹת בֵּין הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ עִם הַנְּבִיאִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם. וּמִי

שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי מִדּוֹת, אוֹ שָׁלֹשׁ מֵהֶן בִּלְתִּי מְמֻצָּעוֹת - כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּפֶּרֶק הָרְבִיעִי - נֶאֱמַר בּוֹ: שֶׁרָאָה הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ מֵאַחַר שְׁתֵּי מְחִיצוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ.

וְלֹא תַרְחִיק הֱיוֹת חֶסְרוֹן קְצָת הַמִּדּוֹת מְמַעֵט מִמַּדְרֵגַת הַנְּבוּאָה - שֶׁאֲנַחְנוּ מָצִינוּ קְצָת פְּחִיתוּת הַמִּדּוֹת יִמְנְעוּ הַנְּבוּאָה לְגַמְרֵי, כַּכַּעַס. אָמְרוּ: "כָּלהַכּוֹעֵס, אִם נָבִיא הוּא - נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ". וְהֵבִיאוּ רְאָיָה מֵאֱלִישָׁע שֶׁנִּסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ הַנְּבוּאָה כְּשֶׁכָּעַס - עַדשֶׁהֵסִירכַּעְסוֹ,וְהוּא אָמְרוֹ: וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן (מלכיםב ג טו).

וּבַעֲבוּר הָאֲנָחָה וְהַדְּאָגָה שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, כָּל יְמֵי הִתְאַבְּלוֹ עַל יוֹסֵף - נִסְתַּלְּקָה מִמֶּנּוּ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, עַד שֶׁנִּתְבַּשֵּׂר בְּחַיָּיו. אָמַר: וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם (בראשית מה כז). וְאָמַר הַמְתַרְגֵּם: "וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן". וּלְשׁוֹן הַחֲכָמִים: "אֵין הַנְּבוּאָה שׁוֹרָה לֹא מִתּוֹךְ עַצְלוּת וְלֹא מִתּוֹךְ עַצְבוּת - אֶלָּא מִתּוֹךְ שִׂמְחָה".

וְכַאֲשֶׁר יָדַע מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלַיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרָה לוֹ מְחִיצָה שֶׁלֹּא הֵסִיר אוֹתָהּ, וְכִי נִשְׁלְמוּ בוֹ מַעֲלוֹת הַמִּדּוֹת כֻּלָּן וְהַמַּעֲלוֹת הַשִּׂכְלִיּוֹת כֻּלָּן - בִּקֵּשׁ לְהַשִּׂיג מַהוּת הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ עַל אֲמִתַּת מְצִיאוּתוֹ - אַחַר שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ מוֹנֵעַ - וְאָמַר : הַרְאֵנִי נָא אֶת כְּבוֹדֶךָ (שמות לג יח). וְהוֹדִיעוֹ הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ: שֶׁאִי-אֶפְשָׁר לוֹ זֶה, בִּהְיוֹתוֹ שֵׂכֶל נִמְצָא בְּחֹמֶר, רְצוֹנוֹ לוֹמַר: מֵאֲשֶׁר הוּא אָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ: כִּי לֹאיִרְאַנִי הָאָדָם וָחָי (שם כ). הִנֵּה לֹא נִשְׁאֲרָה לוֹ בֵּינוֹ וּבֵין הַשָּׂגַת הַקָּדוֹשׁבָּרוּךְהוּא עַלאֲמִתַּת מְצִיאוּתוֹ אֶלָּא

מְחִיצָה אַחַת בְּהִירָה - וְהוּא הַשֵּׂכֶל הָאֱנוֹשִׁי שֶׁאֵינוֹ נִבְדָּל. וְגָמַל אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ חֶסֶד בְּתֵת לוֹ מִן הַהַשָּׂגָה - אַחַר שֶׁשְּׁאֵלָהּ - יוֹתֵר מִמַּהשֶּׁהָיָה אֶצְלוֹ קֹדֶם שְׁאֵלָתוֹ, וְהוֹדִיעוֹ: שֶׁתַּכְלִית הַהִיא אִי-אֶפְשָׁר לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּעַל גֶּשֶׁם. וְכִנָּה אֲמִתַּת הַהַשָּׂגָה בְּ"רְאִיַּת פָּנִים" - כִּי הָאָדָם כְּשֶׁיִּרְאֶה פְּנֵי חֲבֵרוֹ, תִּהְיֶה אָז בְּנַפְשׁוֹ חֲקוּקָה צוּרָתוֹ עַד שֶׁלֹּא יִתְעָרֵב לוֹ עִם זוּלָתוֹ, אֲפִלּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁאֵינוֹ רוֹאֶה אוֹתוֹ. אֲבָל כְּשֶׁיִּרְאֶה אֲחוֹרָיו - אַף-עַל-פִּי שֶׁהוּא מַכִּירוֹ בָּרְאִיָּה הַהִיא - פְּעָמִים יְסֻפַּק עָלָיו וְיִתְעָרֵב לוֹ עִם זוּלָתוֹ. כֵּן הַשָּׂגָתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַלהָאֱמֶת - הִיא: יְדִיעַת הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ מֵאֲמִתַּת מְצִיאוּתוֹ מַהשֶּׁלֹּא יִשְׁתַּתֵּף בַּמְּצִיאוּת הַהִיא זוּלָתוֹ מִןהַנִּמְצָאוֹת; עַד שֶׁיִּמְצָא בְּנַפְשׁוֹ מְצִיאוּתוֹ חֲזָקָה וְנִבְדֶּלֶת עַלמַהשֶּׁמָּצָא בְנַפְשׁוֹ מִמְּצִיאוּת שְׁאָר הַנִּמְצָאוֹת. וְאִי אֶפְשָׁר לָאָדָם לְהַשִּׂיג זֶה הַשִּׁיעוּר מִן הַהַשָּׂגָה - אֶלָּא שֶׁהוּא, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, הִשִּׂיג לְמַטָּה מִזֶּה מְעָט. וְהוּא אֲשֶׁר כִּנָּה וְאָמַר: וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי (שמות לג כג). וַאֲנִי עָתִיד לְהַשְׁלִים זֶה הָעִנְיָן בְּסֵפֶר הַנְּבוּאָה.

וְכַאֲשֶׁר יָדְעוּ חֲכָמִים, זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שֶׁשְּׁנֵי הַמִּינִים הָאֵלּוּ מִןהַפְּחִיתִיּוֹת, רְצוֹנִי לוֹמַר: הַשִּׂכְלִיּוֹת וְהַמִּדּוֹת, הֵם אֲשֶׁר יַבְדִּילוּ בֵּין הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ וּבֵין הָאָדָם, וּבָהֶן הוּא יִתְרוֹן מַעֲלוֹת הַנְּבִיאִים, אָמְרוּ עַל קְצָתָם בְּמַה שֶּׁרָאוּ מֵחָכְמָתָם וּמִדּוֹתֵיהֶם: רְאוּיִים הֵם שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה עֲלֵיהֶם כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם. וְלֹא יֵעָלֵם מִמְּךָ עִנְיַן הַדִּמְיוֹן - שֶׁהֵם דִּמּוּ אוֹתָם בּוֹ, לֹא שֶׁהִשְׁווּם אֵלָיו חָלִילָה. וְכֵן אָמְרוּ עַל אֲחֵרִים: כִּיהוֹשֻׁעַ בִּן-נוּן, עַל הַצַּד אֲשֶׁר זָכַרְנוּ. וְזֶה עִנְיָן אֲשֶׁר כִּוַּנּוּ לְבָאֵר בְּזֶה הַפֶּרֶק.

פֶּרֶק שְׁמִינִי

(בַּיְצִירָה הָאֱנוֹשִׁית)

אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּוָּלֵד הָאָדָם מִתְּחִלַּת עִנְיָנוֹ בְּטֶבַע בַּעַל מַעֲלָה, וְלֹא בַעַל חִסָּרוֹן, כְּמוֹ שֶׁאִי-אֶפְשָׁר שֶׁיִּוָּלֵד הָאָדָם בְּטֶבַע בַּעַל מְלָאכָה מִן הַמְּלָאכוֹת. אֲבָל אֶפְשָׁר לָאָדָם שֶׁיִּוָּלֵד בְּטֶבַע מוּכָן לְמַעֲלָה אוֹ לְחִסָּרוֹן, בִּהְיוֹת פְּעֻלַּת הָאַחַת מֵהֶן יוֹתֵר קַלָּה עָלָיו מִפְּעֻלָּה הָאַחֶרֶת. וְהַמָּשָׁל בּוֹ: כְּשֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם מִזְגּוֹ נוֹטֶה אֶל הַיֹּבֶשׁ וְיִהְיֶה עֶצֶם מֹחוֹ זַךְ, וְהַלֵּחוּת בּוֹ מְעַטָּה - יֵקַל עָלָיו לִגְרֹס וְלִזְכֹּר, וּלְהָבִין הָעִנְיָנִים יוֹתֵר מִבַּעַל לֵחָה לְבָנָה רַבהַלֵּחוּת בַּמֹּחַ. אֲבָל אִם יוּנַח הָאִישׁ הַהוּא הַמּוּכָן בְּמִזְגּוֹ אֶל זֹאת הַמַּעֲלָה מִבִּלְתִּי לְמֹד כְּלָל, וְלֹא יְעוֹרֵר כֹּחוֹתָיו - יִשָּׁאֵר סָכָל בְּלִי סָפֵק. וְכֵן כְּשֶׁיְּלַמְּדוּ וְיָבִינוּ זֶה הָעָב הַטֶּבַע, רַב הַלֵּחוּת - יֵדַע וְיָבִין, אֲבָל בְּקֹשִׁי. וְעַל־זֶה הַמִּין בְּעַצְמוֹ יִמָּצֵא אִישׁ שֶׁמֶּזֶג לִבּוֹ יוֹתֵר חַם מִמַּה שֶּׁצָּרִיךְ - יִהְיֶה גִבּוֹר, רְצוֹנִי לוֹמַר: מוּכָן לִגְבוּרָה. אִם יְלַמְּדוּהוּ הַגְּבוּרָה - יִהְיֶה גִבּוֹר בִּמְהֵרָה בְּלִי סָפֵק. וְאַחֵר, מֶזֶג לִבּוֹ יוֹתֵר קַר מִמַּהשֶּׁצָּרִיךְ וְהוּא מוּכָן לְצַד הַמֹּרֶךְ וְהַפַּחַד, וּכְשֶׁיְּלַמְּדוּהוּ וְיַרְגִּילוּהוּ - יְקַבְּלֵם מְהֵרָה. וְאִם יְכֻוַּן בּוֹ הַגְּבוּרָה - לֹא יָשׁוּב גִּבּוֹר רַק בְּקֹשִׁי גָדוֹל, אֲבָל יָשׁוּב כְּשֶׁיַּרְגִּילוּהוּבְּלִי סָפֵק.

וְאָמְנָם בֵּאַרְתִּי לְךָ זֶה, שֶׁלֹּא תַחְשֹׁב הַשִּׁגְעוֹנוֹת אֲשֶׁר יְשַׁקְּרוּ בָהֶם חַכְמֵי הַכּוֹכָבִים - אֲמִתִּיּוֹת. כִּי יַחְשְׁבוּ שֶׁמּוֹלַד הָאָדָם יְשִׂימֵהוּ בַּעַל מַעֲלָה, אוֹ בַעַל חֶסְרוֹן; וְשֶׁהָאִישׁ מֻכְרָח עַל הַמַּעֲשִׂים הָהֵם בְּהֶכְרֵחַ. אָמְנָם אֲנִי יוֹדֵעַ, שֶׁהַדָּבָר הַמֻּסְכָּם עָלָיו מִתּוֹרָתֵנוּ וּמִפִּילוֹסוֹפֵי יָוָן, כְּמוֹ שֶׁאִמְּתוּהוּ טַעֲנוֹת הָאֱמֶת:

שֶׁפְּעֻלּוֹת הָאָדָם כֻּלָּן מְסוּרוֹת לוֹ אֵין מַכְרִיחַ אוֹתוֹ בָּהֶן,וְלֹא מֵבִיא אוֹתוֹ - זוּלַת עַצְמוֹ - כְּלָל, שֶׁיַּטֵּהוּ לְצַד מַעֲלָה, אוֹ לְצַד חֶסְרוֹן - אֶלָּאאִםכֵּן תִּהְיֶה לוֹ הֲכָנַת הַמְּזָגִים לְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ: שֶׁיֵּקַל לוֹ עִנְיָן, אוֹ יִכְבַּד; אֲבָל שֶׁיִּתְחַיֵּב,אוֹ יִהְיֶה בּוֹ נִמְנָע - אֵין זֶה כְּלָל. וְאִלּוּ הָיָה הָאָדָם מֻכְרָח עַל פְּעֻלּוֹתָיו - יִהְיוּ בְּטֵלוֹת מִצְווֹת הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ וְהָיָה הַכֹּל שֶׁקֶר גָּמוּר, אַחַר שֶׁאֵין בְּחִירָה לָאָדָם בְּמַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה. וְכֵן הָיָה מִתְחַיֵּב בִּטּוּל הַלִּמּוּד וְהַהִתְלַמְּדוּת, וְלִמּוּד כָּל מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת. הָיָה כָּלזֶה הֶבֶל וּלְבַטָּלָה, אַחַר שֶׁהָאָדָם אִיאֶפְשָׁר לוֹ כְּלָל - מִפְּנֵי הַגּוֹרֵם הַמַּכְרִיחַ אוֹתוֹ מִחוּץ זוּלָתוֹ, לְפִי דַּעַת הָאוֹמְרִים זֶה - שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה הַפֹּעַל הַפְּלוֹנִי, וּמִבְּלִי שֶׁיֵּדַע הַחָכְמָה הַפְּלוֹנִית, וְשֶׁלֹּא תִּהְיֶה לוֹ הַמִּדָּה הַפְּלוֹנִית. וְהָיָה הַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ גַּםכֵּן עָוֶל גָּמוּר: הֵן מִמֶּנּוּ קְצָתֵנוּ לִקְצָתֵנוּ, הֵן מֵהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ לָנוּ. שֶׁזֶּה שִׁמְעוֹן שֶׁהָרַג לִרְאוּבֵן - אַחַר שֶׁזֶּה מֻכְרָח שֶׁיַּהֲרֹג, וְזֶה מֻכְרַח שֶׁיֵּהָרֵג, - לָמָה נֶעֱנַשׁ שִׁמְעוֹן? וְאֵיךְ יִתָּכֵן גַּםכֵּן עָלָיו יִתְבָּרֵךְ, צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא, שֶׁיַּעֲנִישֵׁהוּ עַל פֹּעַל שֶׁאִי-אֶפְשָׁר לוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂהוּ; וַאֲפִילּוּ הִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא יַעֲשֵׂהוּ לֹא הָיָה יָכוֹל? וְהָיוּ בְּטֵלוֹת גַּםכֵּן הַהֲכָנוֹת כֻּלָּן עַד סוֹפָן: מִבְּנוֹת בָּתִּים, וְכִנּוּס הַמָּמוֹן, וְלִבְרֹחַבְּעֵת הַפַּחַד, וְזוּלָתָם מִןהַדּוֹמִים לָהֶם - כִּי אֲשֶׁר נִגְזַר שֶׁיִּהְיֶה, אִי-אֶפְשָׁר מִבִּלְתִּי הֱיוֹת? וְזֶה כֻּלּוֹ שֶׁקֶר גָּמוּר וּכְנֶגֶד הַמֻּשְׂכָּל וְהַמֻּרְגָּשׁ; וַהֲרִיסוּת חוֹמַת הַתּוֹרָה; וְלִגְזֹר עַל הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ בְּעָוֶל, חָלִילָה לּוֹ מִמֶּנּוּ.

אָמְנָם, הָאֱמֶת אֲשֶׁר אֵין סָפֵק בּוֹ, שֶׁפְּעֻלּוֹת הָאָדָם כֻּלָּן מְסוּרוֹת לוֹ: אִם יִרְצֶה - יַעֲשֶׂה; וְאִם לֹא יִרְצֶה - לֹא יַעֲשֶׂה, מִבִּלְתִּי הֶכְרֵחַ שֶׁיַּכְרִיחֵהוּ עָלָיו - וּמִפְּנֵי זֶה רָאוּי לְצַוּוֹתוֹ. אָמַר: רְאֵה

נָתַתִּי לְפָנֶיךָ הַיּוֹם אֶתהַחַיִּים וְאֶתהַטּוֹב, הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה - וּבָחַרְתָּ בַּחַיִּים (דברים ל טו-יט), וְשָׂם הַבְּחִירָה לָנוּ בָּהֶם. וְחִיֵּב הָעֹנֶשׁ לְמִי שֶׁיַּמְרֶה; וְהַגְּמוּל לְמִי שֶׁיַּעֲבֹד: אִם תִּשְׁמְעוּ; וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ. וְחִיֵּב הַלִּמּוּד וְהַהִתְלַמְּדוּת: וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶתבְּנֵיכֶם (שם יא יט) וּלְמַדְתֶּם אֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשֹׂתָם (שם הא), וְכָלמַהשֶּׁבָּא בְּלִמּוּד הַמִּצְווֹת. וְחִיֵּב גַּםכֵּן הַהֲכָנוֹתכֻּלָּן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה: כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ (דברים כב ח); פֶּןיָמוּת בַּמִּלְחָמָה (שם כ ה-ז); בַּמֶּהיִשְׁכָּב; (שמות כב יז); לֹא יַחֲבֹל רֵחַיִם וָרָכֶב (דברים כד ו), וְהַרְבֵּה בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים מִזֶּה הָעִנְיָן, רְצוֹנִי לוֹמַר: הַהֲכָנוֹת.

אֲבָל מַהשֶּׁנִּמְצָא לַחֲכָמִים, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, וְהוּא אָמְרָם: "הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמַיִם" - הִיא גַּםכֵּן אֱמֶת, וְנוֹטֶה לְצַד מַהשֶּׁזָּכַרְנוּ. אֶלָּא שֶׁהַרְבֵּה פְּעָמִים יִטְעוּ בּוֹ בְּנֵי אָדָם וְיַחְשְׁבוּ קְצָת פְּעֻלּוֹת הָאָדָם הַבָּאוֹת לִבְחִירָתוֹ, שֶׁהוּא מֻכְרָח עֲלֵיהֶם: כְּזִוּוּג פְּלוֹנִי, אוֹ הֱיוֹת הַמָּמוֹן בְּיָדוֹ - וְזֶה בִּלְתִּי אֱמֶת. כִּי זֹאת הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לְקָחָהּ בִּכְתֻבָּה וְקִדּוּשִׁין וְהִיא כְשֵׁרָה לוֹ, וּלְקָחָהּ לוֹ לִפְרִיָּה וּרְבִיָּה, וְהִיא מִצְוָה - וְהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ לֹא יִגְזֹר בַּעֲשִׂיַּת הַמִּצְוָה. וְאִם יְהֵא בַּנִּשּׂוּאִין אִסּוּר, הִיא עֲבֵרָה - וְהַשֵּׁם לֹא יִגְזֹר בַּעֲשִׂיַּת הָעֲבֵרָה. וְכֵן זֶה אֲשֶׁר גָּזַל מָמוֹן פְּלוֹנִי, אוֹ גְנָבוֹ מִמֶּנּוּ, אוֹ הוֹנָה אוֹתוֹ וְכִחֵשׁ בּוֹ וְנִשְׁבַּע עָלָיו בְּשֶׁקֶר - אִם נֹאמַר, שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ גָּזַר עַלזֶה שֶׁיַּגִּיעַ זֶה הַמָּמוֹן לְיָדוֹ, וְשֶׁיֵּצֵא מִיַּד זֶה הָאַחֵר - כְּבָר גָּזַר בָּעֲבֵרָה? וְאֵין הָעִנְיָן כֵּן. אֲבָל כֹּל פְּעֻלּוֹת הָאָדָם מְסוּרוֹת לוֹ וּתְלוּיוֹת בִּבְחִירָתוֹ - בָּהֶן בְּלֹא סָפֵק יִמָּצְאוּ הַמִּצְווֹת וְהָעֲבֵרוֹת. כִּי כְּבָר בֵּאַרְנוּ בַּפֶּרֶק הַשֵּׁנִי: שֶׁמִּצְווֹת

הַתּוֹרָה וְאַזְהָרוֹתֶיהָ הֵן בַּפְּעֻלּוֹת אֲשֶׁר לָאָדָם בָּהֶן בְּחִירָה שֶׁיַּעֲשֶׂם, אוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂם. וּבְזֶה הַחֵלֶק מִןהַנֶּפֶשׁ תִּמָּצֵא יִרְאַת שָׁמַיִם, וְאֵינָהּ בִּידֵי שָׁמַיִם - אֲבָל נִמְסְרָה לְבְחִירַת הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אִםכֵּן מַהוּ אָמְרָם: "הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם"? אָמְנָם יִרְצוּ בּוֹ הָעִנְיָנִים הַטִּבְעִיִּים, אֲשֶׁר אֵין בְּחִירָה לָאָדָם בָּהֶם, כְּגוֹן: בִּהְיוֹתוֹ אָרֹךְ, אוֹ קָצָר; אוֹ רֶדֶת הַמָּטָר, אוֹ עֲצִירָה, אוֹ הֶפְסֵד הָאֲוִיר, אוֹ זַכּוּתוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם מִכָּלמַהשֶּׁבָּעוֹלָם - זוּלַת תְּנוּעַת הָאָדָם וּמְנוּחָתוֹ.

וְאָמְנָם זֶה הָעִנְיָן אֲשֶׁר בֵּאֲרוּ חֲכָמִים, שֶׁהַמִּצְוֹת וְהָעֲבֵרוֹת אֵינָן בִּידֵי שָׁמַיִם וְלֹא בִרְצוֹנוֹ, אֲבָל בִּרְצוֹן הָאָדָם - נִמְשְׁכוּ בָּזֶה אַחַר דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, וְהוּא אָמְרוֹ: מִפִּי עֶלְיוֹן לֹא תֵצֵא הָרָעוֹת וְהַטּוֹב (איכה ג לח). שֶׁ"הָרָעוֹת" - הֵם: הַמַּעֲשִׂים הָרָעִים, וְ"הַטּוֹב" - הֵם: הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים. וְאָמַר: שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ גּוֹזֵר עַלהָאָדָם לַעֲשׂוֹת רַע אוֹ טוֹב. וְאַחַר שֶׁהָעִנְיָן כֵּן - רָאוּי לָאָדָם לְהִתְאוֹנֵן וְלִבְכּוֹת עַל מַהשֶּׁעָשָׂה מִן הַחֲטָאִים וְהָעֲבֵרוֹת, אַחַר שֶׁפָּשַׁע בִּרְצוֹנוֹ, וְאָמַר: מַה יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי, גֶּבֶר עַל חֲטָאָיו (שם לט). וְאַחַר-כָּךְ שָׁב וְאָמַר: שֶׁרְפוּאוֹת זֶה הֶחֳלִי בְּיָדֵינוּ. כִּי כְּמוֹ שֶׁפָּשַׁעְנוּ בִּבְחִירָתֵנוּ - כֵּן לָנוּ לָשׁוּב מִמַּעֲשֵׂינוּ הָרָעִים; וְאָמַר אַחַרכָּךְ: נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקֹרָה וְנָשׁוּבָה עַד ד', נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶלכַּפָּיִם, אֶלאֵל בַּשָּׁמָיִם (שם מ-מא).

אֲבָל הַמַּאֲמָר הַמְפֻרְסָם אֵצֶל בְּנֵי אָדָם, וְגַם יִמָּצְאוּ מִמֶּנּוּ בְּדִבְרֵי הַחֲכָמִים וּבְדִבְרֵי הַנְּבִיאִים גַּםכֵּן, וְהוּא: שֶׁיְּשִׁיבַת הָאָדָם וְקִימָתוֹ, וְכָלתְּנוּעוֹתָיו בִּרְצוֹן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ וְחֶפְצוֹ - הוּא

מַאֲמָר אֲמִתִּי עַלצַד אֶחָד, וְהוּא: כְּמִי שֶׁהִשְׁלִיךְ אֶבֶן עַלהָאֲוִיר וְיָרְדָה לְמַטָּה, שֶׁאָמַרְנוּ בָהּ: שֶׁבִּרְצוֹן הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ יָרְדָה "לְמַטָּה", וְהוּא מַאֲמָר אֲמִתִּי: שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ רָצָה שֶׁתִּהְיֶה הָאָרֶץ כֻּלָּה בַּמֶּרְכָּז; וּמִפְּנֵי זֶה בְּכָלעֵת שֶׁיַּשְׁלִיכוּ חֵלֶק מִמֶּנָּה לְמַעְלָה, יִתְנוֹעֲעוּ אֶל הַמֶּרְכָּז. וְכֵן כָּל חֵלֶק מֵחֶלְקֵי הָאֵשׁ מִתְנוֹעֵעַ לְמַעְלָה בָּרָצוֹן שֶׁקָּדַם לִהְיוֹת מִתְנוֹעֵעַ לְמָעְלָה. לֹא שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ רָצָה בְּעֵת שֶׁהִתְנוֹעֵעַ זֶה הַחֵלֶק מִןהָאָרֶץ, שֶׁיִּתְנוֹעֵעַ לְמָטָּה. וּבָזֶה חוֹלְקִים הַמְדַבְּרִים. כִּי שָׁמַעְתִּי אוֹמְרִים: שֶׁהָרָצוֹן בְּכָלדָּבָר עֵת אַחַר עֵת תָּמִיד. וְלֹא כֵן נַאֲמִין אֲנַחְנוּ. אַךְ הָרָצוֹן הָיָה בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית, שֶׁיִּמָּשְׁכוּ הַדְּבָרִים כֻּלָּם עַל טִבְעָם תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר: מַה שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה, וּמַהשֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה, וְאֵין כָּלחָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ (קהלת א ט). וּמִפְּנֵי זֶה הֻצְרְכוּ הַחֲכָמִים לוֹמַר: כִּי כָל הַמּוֹפְתִים הַיּוֹצְאִים חוּץ לַטֶּבַע אֲשֶׁר הָיוּ, וְגַם אֲשֶׁר עֲתִידִים לִהְיוֹת מֵאֲשֶׁר יָעַד בָּהֶם הַכָּתוּב - כֻּלָּם קָדַם בָּהֶם הָרָצוֹן בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית; וְהוּשַׂם בְּטֶבַע הַדְּבָרִים אָז שֶׁיִּתְחַדֵּשׁ בָּהֶם מַהשֶּׁיִּתְחַדֵּשׁ. וְכַאֲשֶׁר יִתְחַדֵּשׁ הַדָּבָר בְּעֵת הַצֹּרֶךְ יַחְשְׁבוּ הָרוֹאִים בּוֹ שֶׁעַתָּה נִתְחַדֵּשׁ - וְאֵין הַדָּבָר כֵּן.

וּכְבָר הִרְחִיבוּ בְּזֶה הָעִנְיָן הַרְבֵּה בְּמִדְרַשׁ קֹהֶלֶת וְזוּלָתוֹ, וּמַאֲמָרָם בְּזֶה הָעִנְיָן: "עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג". וְתִמְצָאֵם, עֲלֵיהֶם הַשָּׁלוֹם, תָּמִיד בְּכָל דִּבְרֵיהֶם בּוֹרְחִים מִתֵּת הָרָצוֹן בְּדָבָר אַחַר דָּבָר, וּבְעֵת אַחַר עֵת. וְעַלזֶה הַצַּד יֵאָמֵר בָּאָדָם כְּשֶׁיָּקוּם וְיֵשֵׁב: שֶׁבִּרְצוֹן הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ קָם וְיָשַׁב, רוֹצֶה לוֹמַר: שֶׁהוּשַׂם בְּטִבְעוֹ בִּתְחִלַּת בְּרִיאָתוֹ שֶׁיָּקוּם וְיֵשֵׁב בִּבְחִירָתוֹ; לֹא שֶׁהוּא רוֹצֶה עַתָּה בְּעֵת קוּמוֹ שֶׁיָּקוּם, אוֹ שֶׁלֹּא יָקוּם, כְּמוֹ שֶׁלֹּא רוֹצֶה עַתָּה

בִּנְפִילַת הָאֶבֶן הַזֹּאת שֶׁתִּפֹּל. וּכְלַל הַדָּבָר שֶׁנַּאֲמִין בּוֹ, הוּא: כִּי כְמוֹ שֶׁרָצָה הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ שֶׁיִּהְיֶה הָאָדָם נִצַּבהַקּוֹמָה, רְחַב הֶחָזֶה, בַּעַל אֶצְבָּעוֹת - כֵּן רָצָה שֶׁיִּתְנוֹעֵעַ וְיָנוּחַ מֵעַצְמוֹ, וְיַעֲשֶׂה פְּעֻלּוֹת בִּבְחִירָתוֹ: אֵין מַכְרִיחַ לוֹ עֲלֵיהֶם, וְלֹא מוֹנֵעַ מֵהֶם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאַר בַּתּוֹרָה הָאֲמִתִּית, הַמְבָאֶרֶת זֶה הָעִנְיָן בְּאָמְרָהּ: הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע (בראשית ג כב). וּכְבָר בֵּאֵר הַתַּרְגּוּם בְּפֵרוּשׁ, שֶׁהָרָצוֹן בּוֹ: "מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע" - רוֹצֶה לוֹמַר: שֶׁהוּא הָיָה אֶחָד בָּעוֹלָם, רְצוֹנִי לוֹמַר: מִין שֶׁאֵין כָּמוֹהוּ מִין אַחֵר שֶׁיִּשְׁתַּתֵּף עִמּוֹ בְּזֶה הָעִנְיָן אֲשֶׁר נִמְצָא בוֹ, וְהוּא: שֶׁמֵּעַצְמוֹ וּמִנַּפְשׁוֹ יֵדַע הַטּוֹב וְהָרַע וְיַעֲשֶׂה אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה,וְאֵין מוֹנֵעַ לוֹ מֵהֶם. וְאַחַר שֶׁהוּא כֵן, אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁלַח יָדוֹ וְיִקַּח מִזֶּה וְאָכַל וָחַי לְעוֹלָם (שם).

וְאַחַר שֶׁיִּתְחַיֵּב זֶה בִּמְצִיאוּת הָאָדָם, רְצוֹנִי לוֹמַר: שֶׁיַּעֲשֶׂה בִּבְחִירָתוֹ פְּעֻלּוֹת הַטּוֹב וְהָרַע כַּאֲשֶׁר יִרְצֶה, אִםכֵּן יִתְחַיֵּב לְלַמְּדוֹ דַּרְכֵי הַטּוֹב וְהָרַע, וְשֶׁיְּצַוֵּהוּ וְיַזְהִירֵהוּ וְיַעֲנִישֵׁהוּוִיגְמְלֵהוּ - וְיִהְיֶה כָּלזֶה יֹשֶׁר. וְכֵן רָאוּי לוֹ לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בַּפְּעֻלּוֹת הַטּוֹבוֹת, עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ הַמַּעֲלוֹת; וְיִתְרַחֵק מִןהַפְּעֻלּוֹת הָרָעוֹת, עַד שֶׁיָּסוּרוּ מִמֶּנּוּ הַפְּחִיתִיּוֹת, אֲשֶׁר הֵן נִמְצָאוֹת אִתּוֹ. וְלֹא יֹאמַר שֶׁהֵן בְּעִנְיָן שֶׁאֵינָן יְכוֹלוֹת לְהִשְׁתַּנּוֹת - כִּי כָל עִנְיָן אֶפְשָׁר לְהִשְׁתַּנּוֹת מִןהַטּוֹב אֶל הָרָע וּמִןהָרַע אֶל הַטּוֹב, וְהַכֹּל בִּבְחִירָתוֹ. וּמִפְּנֵי זֶה הָעִנְיָן זָכַרְנוּ כָּלמַהשֶּׁזָּכַרְנוּ מֵעִנְיַן הַמִּצְווֹת וְהָעֲבֵרוֹת.

וְהִנֵּה נִשְׁאַר עָלֵינוּ לְבָאֵר דָּבָר אֶחָד מִזֶּה הָעִנְיָן, וְהוּא: שֶׁיֵּשׁ מִפְּסוּקִים יַחְשְׁבוּ בָהֶם בְּנֵי הָאָדָם, שֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ יִגְזֹר בְּמֶרִי,

וְשֶׁהַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ יַכְרִיחַ עָלָיו - זֶה שֶׁקֶר, וּצְרִיכִים אָנוּ לְבָאֲרָם, כִּי הַרְבֵּה מִבְּנֵי הָאָדָם הִתְבַּלְבְּלוּ בָהֶם. וּמִזֶּה מַהשֶּׁנֶּאֱמַר לְאַבְרָהָם: וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה (בראשית טו יג), אָמְרוּ: הֲלֹא תִרְאֶה שֶׁגָּזַר עַל הַמִּצְרִיִּים שֶׁיַּחְמְסוּ זֶרַע אַבְרָהָם - וְלָמָה עֻנָּשָׁם, הֲלֹא בְהֶכְרַח, בִּגְזֵרַת הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ יִתְעַלֶּה הִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם? וְהַתְּשׁוּבָה לָאֵלּוּ: שֶׁזֶּה הָעִנְיָן דּוֹמֶה כְּאִלּוּ אָמַר הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ שֶׁהַנּוֹלָדִים לֶעָתִיד יִהְיֶה מֵהֶם מוֹרֵד, וְעוֹבֵד וְחָסִיד וָרָע -וְזֶה אֱמֶתִּי. וְלֹא מִפְּנֵי זֶה הַמַּאֲמָר הִתְחַיֵּב פְּלוֹנִי הָרַע לִהְיוֹת רָע; וְלֹא פְּלוֹנִי הַצַּדִּיק לִהְיוֹת צַדִּיק עַלכָּל פָּנִים. אֲבָל כָּלמִי שֶׁיִּרְצֶה מֵהֶם לִהְיוֹת רַע - יִהְיֶה בִּבְחִירָתוֹ; וְאִלּוּ הָיָה רוֹצֶה לִהְיוֹת צַדִּיק - הָיָה יָכוֹל, וְאֵין מוֹנֵעַ לוֹ. וְכֵן כָּל צַדִּיק וְצַדִּיק אִלּוּ הָיָה רוֹצֶה לִהְיוֹת רַע, לֹא הָיָה מוֹנֵעַ לוֹ מִזֶּה. כִּי הַדְּבָרִים שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁבָּרוּךְהוּא, לֹא אֲמָרָם עַל אִישׁ יָדוּעַ, עַד שֶׁיֹּאמַר: "כְּבָר נִגְזַר עָלָיו"; וְאָמְנָם בָּאוּ הַדְּבָרִים לַכְּלָל וְנִשְׁאַר כָּלאִישׁ וְאִישׁ בִּבְחִירָתוֹ בְּעִיקַּר יְצִירָתוֹ. וְכֵן כָּלאִישׁ וְאִישׁ מִןהַמִּצְרִיִּים אֲשֶׁר חָמְסוּ וְעִנּוּ אוֹתָם, הָיָה בְּבְחִירָתוֹ שֶׁלֹּא יַחְמְסֵם, אִלּוּ הָיָה רוֹצֶה, כִּי לֹא נִגְזַר עַלהָאִישׁ בִּפְרָט שֶׁיַּחְמְסֵם.

וְזֹאת הַתְּשׁוּבָה בְּעַצְמָהּ נָשִׁיב עַלאָמְרוֹ: הִנְּךָ שֹׁכֵב עִם אֲבֹתֶיךָ וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרֵי אֱלֹהֵי נֵכָר (דברים לא, טז). שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּיןזֶה, וּבֵין אָמְרוֹ: "כָּלמִי שֶׁיַּעֲבֹד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים - יֵעָשֶׂה בּוֹ כַּךְ וְכָךְ". שֶׁאִם לֹא יִמָּצֵא לְעוֹלָם מִי שֶׁיַּעֲבֹד אוֹתָהּ, תִּהְיֶה הַהַפְחָדָה לְבַטָּלָה; וְיִהְיוּ הַקְּלָלוֹת כֻּלָּן לְבַטָּלָה. וְכֵן הָעֳנָשִׁים אֲשֶׁר בַּתּוֹרָה. אֵין לָנוּ לוֹמַר, כַּאֲשֶׁר מָצָאנוּ דִּין סְקִילָה בַּתּוֹרָה - שֶׁזֶּה שֶׁחִלֵּל שַׁבָּת הָיָה מֻכְרָח לְחַלֵּל; וְלֹא מִפְּנֵי

הַקְּלָלוֹת שֶׁבָּאוּ בַתּוֹרָה, נאֹמַר: שֶׁאֲשֶׁר עָבְדוּ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְחָלוּ עֲלֵיהֶם הַקְּלָלוֹת הָהֵן, שֶׁנִּגְזַר עֲלֵיהֶם לְעָבְדָהּ - אֲבָל בִּבְחִירָתוֹ עֲבָדָהּ כָּלְמִי שֶׁעֲבָדָה וְחָל עָלָיו הָעֹנֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: גַּם הֵמָּה בָּחֲרוּ בְּדַרְכֵיהֶם וְגוֹ' (ישעיה סו ג) גַּםאֲנִי אֶבְחַר בְּתַעֲלוּלֵיהֶם וּמְגוּרֹתָם אָבִיא לָהֶם (שם ד).

אֲבָל אָמְרוֹ: וְחִזַּקְתִּי אֶתלֵבפַּרְעֹה (שמות יד ד), וְאַחַרכָּךְ עֲנָשׁוֹ וֶהֱמִיתוֹ - יֵשׁ בּוֹ מָקוֹם לְדַבֵּר וְיַעֲלֶה מִמֶּנּוּ בְּיָדֵנוּ שֹׁרֶשׁ גָּדוֹל. וְהִסְתַּכֵּל מַאֲמָרִי בְּזֶה הָעִנְיָן וְשִׂים אֵלָיו לִבְּךָ, וְחַבֵּר אוֹתוֹ עַלדִּבְרֵי זוּלָתִי - וּבְחַר לְךָ הַטּוֹב. וְהוּא אֶצְלִי: שֶׁפַּרְעֹה וְסִיעָתוֹ אִלּוּ לֹא הָיָה לָהֶם חֵטְא אֶלָּא שֶׁלֹּא שִׁלְּחוּ יִשְׂרָאֵל, הָיָה הָעִנְיָן מְסֻפָּק עַלכָּלפָּנִים - שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁבָּרוּךְהוּא מְנָעָם מִלְּשַׁלֹּחַ אוֹתָם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: כִּיאֲנִי הִכְבַּדְתִּי אֶתלִבּוֹ וְאֶתלֵב עֲבָדָיו (שמות י א). וְאֵיךְ הָיָה מְבַקֵּשׁ מֵהֶם לְשַׁלְּחָם, וְהֵם מֻכְרָחִים שֶׁלֹּא לְשַׁלְּחָם? וְאֵיךְ עֲנָשָׁם אַחַרכָּךְ כַּאֲשֶׁר לֹא שִׁלְּחָם - וְזֶה נִרְאֶה עָוֶל בְּלֹא סָפֵק, וְסוֹתֵר כָּלמַה שֶׁהִקְדַּמְנוּ הַצָּעָתוֹ? אֶלָּא שֶׁאֵין הָעִנְיָן כֵּן. אֲבָל פַּרְעֹה וְסִיעָתוֹ מָרוּ בִּבְחִירָתָם בְּלִי הַכְרֵחַ, וְחָמְסוּ הַגֵּרִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּתוֹכָם וְעִוְּלוּ עֲלֵיהֶם עָוֶל גָּמוּר, כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר בְּבֵאוּר: וַיֹּאמֶר אֶלעַמּוֹ: הִנֵּה עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ' הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ (שם א ט-י) - וְזֹאת הַפְּעֻלָּה הָיְתָה מֵהֶם בִּבְחִירָתָם מִבְּלִי הַכְרֵחַ, רַק בְּרֹעַ לְבָבָם. וְהָיָה עֹנֶשׁ הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ לָהֶם עַלזֶה לְמָנְעָם מֵהַתְּשׁוּבָה, עַד שֶׁיָּחוּלוּ עֲלֵיהֶם מֵהָעֳנָשִׁים מַהשֶּׁהָיָה רָאוּי לָהֶם מִןהַדִּין. וּמְנִיעָתָם מֵהַתְּשׁוּבָה הִיא - שֶׁלֹּא יְשַׁלְּחֵם. וּכְבָר בֵּאֵר לוֹ הַשֵּׁםיִתְבָּרֵךְ זֶה הָעִנְיָן וְהוֹדִיעוֹ: שֶׁאִלּוּ הָיָה רוֹצֶה לְהוֹצִיאָם לְבָד, הָיָה מְאַבֵּד אוֹתוֹ וְסִיעָתוֹ וְהָיוּ יוֹצְאִים מְהֵרָה מֵאֵין אִחוּר. אָמְנָם, רָצָה עִם

הוֹצִיאוֹ אוֹתָם לְעָנְשָׁם עַלמַה שֶׁקָּדַם מֵחֲמַת שִׁעְבּוּדָם, כְּמוֹ שֶׁהִבְטִיחַ וְאָמַר: וְגַם אֶתהַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי וְאַחֲרֵיכֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל (בראשית טו יד) - וְאִיאֶפְשָׁר לְעָנְשָׁם אִלּוּ הָיוּ עוֹשִׂים תְּשׁוּבָה; וְעַלכֵּן נִמְנְעוּ מֵהַתְּשׁוּבָה וְהֶחֱזִיקוּ בָהֶם. וְהוּא אָמְרוֹ: כִּי עַתָּה שָׁלַחְתִּי אֶתיָדִי וָאַךְ אוֹתְךָ וְאֶתעַמְּךָ בַּדָּבֶר וַתִּכָּחֵד מִןהָאָרֶץ. וְאוּלָם בַּעֲבוּר זֹאת הֶעֱמַדְתִּיךָ בַּעֲבוּר הַרְאֹתְךָ אֶתכֹּחִי וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָלהָאָרֶץ (שמות ט, טו-טז).

וְאֵין לְדַקְדֵּק עָלֵינוּ אִם נֹאמַר: שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יַעֲנֹשׁ הָאָדָם וְיִמְנָעֵהוּ מֵהַתְּשׁוּבָה וְלֹא יַעַזְבֵהוּ לִבְחֹר בִּתְשׁוּבָה - כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ יֵדַע הַחַטָּאִים, וּלְפִי חָכְמָתוֹ וְיָשְׁרוֹ יִהְיֶה שִׁעוּר הָעֹנֶשׁ: פְּעָמִים בָּעוֹלָם הַבָּא לְבַד, וּפְעָמִים בָּעוֹלָםהַזֶּה לְבַד, וּפְעָמִים בִּשְׁנֵיהֶם. וְעָנְשׁוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה חָלוּק: פְּעָמִים יַעֲנֹשׁ בְּגוּף, פּעָמִים בְּמָמוֹן, וּפְעָמִים בִּשְׁנֵיהֶם. וְכַאֲשֶׁר יִבְטְלוּ קְצָת תְּנוּעוֹת בְּנֵי אָדָם שֶׁהֵם בִּבְחִירָתוֹ עַל צַד הָעֹנֶשׁ: כְּבִטּוּל יָדוֹ מִן הַמְּלָאכָה שֶׁלֹּא יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בָּהּ מְאוּמָה, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְיָרָבְעָם בֶּן נְבָט, אוֹ לְסַמֵּא עֵינָיו מִן הָרְאוּת, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְאַנְשֵׁי סְדוֹם, הַנֶּאֱסָפִים עַל פֶּתַח לוֹט - כֵּן יְבַטֵּל מִמֶּנּוּ בְּחִירַת הַתְּשׁוּבָה, עַד שֶׁלֹּא יִתְעוֹרֵר אֵלֶיהָ כְּלָל וְיָמוּת בְּחֶטְאוֹ. וְלֹא נִתְחַיֵּב לָדַעַת חָכְמָתוֹ, עַד שֶׁנֵּדַע לָמָּה עָנַשׁ זֶה בְּזֶה הַמִּין מִן הָעֹנֶשׁ וְלֹא עֲנָשׁוֹ בְּמִין אַחֵר, כְּמוֹ שֶׁלֹּא נֵדַע מֶה הָיְתָה הַסִּבָּה לִהְיוֹת לְזֶה הַמִּין זֹאת הַצּוּרָה, וְלֹא הָיְתָה לוֹ צוּרָה אַחֶרֶת. אֲבָל הַכְּלָל: כִּי כָל דְּרָכָיו חֶסֶד וּמִשְׁפָּט, וְיַעֲנִישׁ הַחוֹטֵא כְּפִי חֶטְאוֹ, וְיִגְמֹל הַמֵּטִיב כְּפִי הֲטָבָתוֹ.

וְאִם תֹּאמַר: לָמָּה בִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְשַׁלַּח אֶת יִשְׂרָאֵל פַּעַם אַחַרפַּעַם, וְהוּא נִמְנָע מִלְּשַׁלְּחָם? וְלָמָּה לֹא בָאוּ עָלָיו הַמַּכּוֹת וְהוּא עוֹמֵד בְּמִרְדּוֹ עַל עִקְּשׁוּתוּ - כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ: שֶׁעָנְשׁוֹ מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הוּא: שֶׁיַּעֲמֹד עַל עִקְּשׁוּתוֹ - וְלֹא הָיָה מְבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ לְבַטֵּל מַה שֶּׁאִי-אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ? וְזֶה גַם-כֵּן הָיָה לְחָכְמָה מֵהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, שֶׁיּוֹדִיעֵהוּ: שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יְבַטֵּל בְּחִירָתוֹ כְּשֶׁיִּרְצֶה לְבַטְּלָהּ. וְאָמַר לוֹ: "הִנְנִי מְבַקֵּשׁ מִמְּךָ שֶׁתְּשַׁלְּחֵם, וְאִם תְּשַׁלְּחֵם - תִּהְיֶה נִצּוֹל, רַק יָדַעְתִּי שֶׁאַתָּה לֹא תְשַׁלְּחֵם - עַד שֶׁתָּמוּת". וְהָיָה הוּא צָרִיךְ שֶׁיּוֹדֶה לְשַׁלְּחָם, עַד שֶׁיֵּרָאֶה הֵפֶךְ דִּבְרֵי הַנָּבִיא שֶׁאָמַר, שֶׁהוּא יִהְיֶה נִמְנָע לְהוֹדוֹת - וְלֹא הָיָה יָכוֹל. וְהָיָה בָזֶה אוֹת גָּדוֹל וּמְפֻרְסָם אֵצֶל בְּנֵי אָדָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: וּלְמַעַן סַפֵּר שְׁמִי בְּכָל הָאָרֶץ (שמות ט טז), שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אֶפְשָׁר שֶׁיַּעֲנֹשׁ הָאָדָם: שֶׁיִּמְנָעֵהוּ בְּחִירַת פְּעֻלָּה אַחַת וְיוֹדִיעֵהוּ בָּזֶה, שֶׁלֹּא יוּכַל לִמְשֹׁךְ נַפְשׁוֹ וּלַהֲשִׁיבָהּ אֶל הַבְּחִירָה הַהִיא.

וְעַל זֶה הַצַּד בְּעַצְמוֹ הָיָה עֹנֶשׁ סִיחוֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן. כִּי לְמַה שֶּׁקָּדַם מִמְּרְיוֹ אֲשֶׁר לֹא הֻכְרַח עָלָיו, עֲנָשׁוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁמְּנָעוֹ מֵהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בִּגְבוּלוֹ מֵהָפִיק רְצוֹן יִשְׂרָאֵל, עַד שֶׁנִּלְחֲמוּ עִמּוֹ וַהֲרָגוּהוּ. וְהוּא אָמְרוֹ: וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ, כִּי הִקְשָׁה ד' אֱלֹהֶיךָ אֶת רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת לְבָבוֹ וְגוֹ' (דברים ב ל). וַאֲשֶׁר הֵבִיא לִהְיוֹת עִנְיָן זֶה הַפָּסוּק קָשֶׁה עַל הַמְפָרְשִׁים כֻּלָּם - מִפְּנֵי שֶׁחָשְׁבוּ, כִּי לֹא נֶעֱנַשׁ סִיחוֹן אֶלָּא שֶׁלֹּא הִנִּיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבֹר בִּגְבוּלוֹ. וְאָמְרוּ: אֵיךְ עֲנָשׁוֹ - וְהוּא מֻכְרָח, כִּי הִקְשָׁה ד' אֶת רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת לְבָבוֹ? כְּמוֹ שֶׁחָשְׁבוּ רַבִּים שֶׁלֹּא

נֶעֱנַשׁ פַּרְעֹה וְעַמּוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שִׁלְּחוּ יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצָם - וְאֵין הָעִנְיָן כֵּן, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

וּכְבָר בֵּאֵר הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עַל יְדֵי יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ יַעֲנִישׁ קְצָת הַמּוֹרְדִים: שֶׁיִּמְנַע מֵהֶם הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יַעֲזֹב הַבְּחִירָה בְּיָדָם בְּאָמְרוֹ: הַשְׁמֵן לֵב הָעָם הַזֶּה וְאָזְנָיו הַכְבֵּד וְעֵינָיו הָשַׁע פֶּן יִרְאֶה בְעֵינָיו וּבְאָזְנָיו יִשְׁמָע, וּלְבָבוֹ יָבִין, וְשָׁב וְרָפָא לוֹ (ישעיה ו י). וְזֶה הַדָּבָר פָּשׁוּט אֵינְצֹרֶךְ לְפָרֵשׁ, אֲבָל הוּא מַפְתֵּחַ לְמַנְעוּלִים רַבִּים. וְעַל זֶה הָעִקָּר הוֹלְכִים דִּבְרֵי אֵלִיָּהוּ, זָכוּר לַטּוֹב, בְּאָמְרוֹ עַל הַכּוֹפְרִים מֵאַנְשֵׁי דוֹרוֹ: וְאַתָּה הֲסִבֹּתָ אֶת לִבָּם אֲחֹרַנִּית (מלכימא יח לז). רְצוֹנוֹ לוֹמַר: כַּאֲשֶׁר חָטְאוּ בִרְצוֹנָם, הָיָה עָנְשָׁם עֲלֵיהֶם מֵאִתְּךָ שֶׁתָּסֵב לִבָּם אֲחוֹרַנִּית מִדֶּרֶךְ הַתְּשׁוּבָה, וְלֹא תַנִּיחַ לָהֶם הַבְּחִירָה, וְלֹא רָצוּ לְהַנִּיחַ הַחֵטְא הַהוּא. וְהִתְמִידוּ מִפְּנֵי זֶה עַל כְּפִירָתָם, בְּאָמְרוֹ: חֲבוּר עֲצַבִּים אֶפְרָיִם הַנַּח לוֹ (הושע ד יז). רְצוֹנוֹ לוֹמַר: שֶׁהוּא מִתְחַבֵּר אֶל הָעֲצַבִּים בִּבְחִירָתוֹ וְאוֹהֵב אוֹתָם - עָנְשֵׁהוּ שֶׁיֻּנַּח עַל אַהֲבָתָם, וְזֶה עִנְיַן "הַנַּח לוֹ". וְזֶהוּ מִן הַפֵּרוּשִׁים הַטּוֹבִים לְמִי שֶׁיָּבִין דַּקּוּת הָעִנְיָנִים.

אָמְנָם, מַאֲמַר יְשַׁעְיָה הַנָּבִיא, עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁאָמַר לָמָּהתַתְעֵנוּ ד' מִדְּרָכֶיךָ תַּקְשִׁיחַ לִבֵּנוּ מִיִּרְאָתֶךָ (ישעיה סג יז) - אֵינוֹ מִזֶּה הָעִנְיָן כְּלָל, וְאֵינוֹ נִתְלֶה בְדָבָר מִמֶּנּוּ. וְאָמְנָם עִנְיַן אֵלּוּ הַדְּבָרִים כְּפִי מַה שֶּׁבָּא לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו: שֶׁהַנָּבִיא הַהוּא הָיָה מִתְרַעֵם עַל גָּלוּתֵנוּ וְגֵרוּתֵנוּ, וְהֶפְסֵק מֶמְשַׁלְתֵּנוּ, וְתִגְבֹּרֶת הָאֻמּוֹת עָלֵינוּ, וְאָמַר עַל זֶה דֶּרֶךְ תְּפִלָּה: ד' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל! כְּשֶׁיִּרְאוּ יִשְׂרָאֵל תִּגְבֹּרֶת הַכּוֹפְרִים - יִתְעוּ מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת וְיִטְעֶה לִבָּם מִיִּרְאָתֶךָ,

וּכְאִלּוּ הָיְתָה אַתָּה הַסִּבָּה לַסְּכָלִים הָאֵלֶּה לָצֵאת מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת. כְּמוֹ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, עָלָיו הַשָּׁלוֹם: וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שִׁמְעֲךָ לֵאמֹר: מִבִּלְתִּי יְכֹלֶת ד' וְגוֹ' (במדבר יד טו-טז). וּמִפְּנֵי זֶה אָמַר אַחַר זֶה: שׁוּב לְמַעַן עֲבָדֶיךָ שִׁבְטֵי נַחֲלָתֶךָ (ישעיה סג יז). רְצוֹנוֹ לוֹמַר: עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בָּעִנְיָן חִלּוּל שִׁמְךָ הַגָּדוֹל. וּכְמוֹ שֶׁבֵּאֵר בִּתְרֵי-עָשָׂר מַאֲמַר הַנִּמְשָׁכִים אַחַר אֱמֶת, הַמְנֻצָּחִים מִן הָעוֹבְדֵי כוֹכָבִים בִּזְמַן הַגָּלוּת, אֲשֶׁר מְסַפֵּר דִּבְרֵיהֶם: כָּל עֹשֵׂה רָע טוֹב בְּעֵינֵי יְיָ וּבָהֶם הוּא חָפֵץ, אוֹ אַיֵּה אֱלֹהֵי הַמִּשְׁפָּט?! (מלאכי ב יז). וְסִפֵּר מִדִּבְרֵיהֶם הַמּוּבָן מֵאֹרֶךְ הַגָּלוּת: אֲמַרְתֶּם שָׁוְא עֲבֹד אֱלֹהִים, וּמַה בֶּצַע כִּי שָׁמַרְנוּ מִשְׁמַרְתּוֹ וְכִי הָלַכְנוּ קְדֹרַנִּית מִפְּנֵי ד' צְבָאוֹת, וְעַתָּה אֲנַחְנוּ מְאַשְּׁרִים זֵדִים (שם ג יד-טו). וְהִבְטִיחָנוּ שָׁם, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ עָתִיד לְבָאֵר הָאֱמֶת, וְאָמַר בָּזֶה: וְשַׁבְתֶּם וּרְאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע וְגוֹ' (שם יח).

אֵלּוּ הַפְּסוּקִים הַמְסֻפָּקִים בַּתּוֹרָה וּבַמִּקְרָא שֶׁיֵּרָאֶה מֵהֶם, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יַכְרִיחַ עַל הָעֲבֵרוֹת - וְהִנֵּה בֵּאַרְנוּ עִנְיָנָם בְּלֹא סָפֵק, וְהוּא בֵּאוּר אֲמִתִּי עִם טוּב הִתְבּוֹנְנוּת. וְנִשְׁאַרְנוּ עַל שָׁרָשֵׁינוּ: שֶׁבִּרְשׁוּת הָאָדָם הִיא הַמִּצְוָה וְהָעֲבֵרָה, וְהוּא הַבּוֹחֵר בִּפְעֻלּוֹתֵיהֶן: מַה שֶּׁיִּרְצֶה לַעֲשׂוֹתוֹ - יַעֲשֶׂה; וּמַה שֶּׁלֹּא יִרְצֶה לַעֲשׂוֹתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה; רַק אִם יַעֲנִישֵׁהוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עַל חֶטְאוֹ שֶׁיְּבַטֵּל רְצוֹנוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְשֶׁקִּנְיַן הַמַּעֲלוֹת וְהַפְּחִיתוֹת בְּיָדוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה - צָרִיךְ לוֹ שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לִקְנוֹת לְנַפְשׁוֹ הַמַּעֲלוֹת - שֶׁאֵין לוֹ מְעִיר זוּלָתוֹ שֶׁיְּעִירֵהוּ עֲלֵיהֶן. וְהוּא אָמְרָם בְּמוּסְרֵי זֹאת הַמַּסֶּכְתָּא: אִם אֵין אֲנִי לִי - מִי לִי?

וְלֹא נִשְׁאַר מִזֶּה הָעִנְיָן אֶלָּא דָּבָר אֶחָד שֶׁצָּרִיךְ לְדַבֵּר בּוֹ מְעַט עַד שֶׁתִּשְׁלַם כַּוָּנַת זֶה הַפֶּרֶק. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה בְדַעְתִּי לְדַבֵּר בּוֹ כְּלָל, אֲבָל הַצֹּרֶךְ הֱבִיאַנִּי אֶל זֶה - וְהוּא: יְדִיעַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הָעֲתִידוֹת. שֶׁהִיא הַטַּעֲנָה אֲשֶׁר יִטְעֲנוּ עָלֵינוּ בָּהּ הַחוֹשְׁבִים: שֶׁהָאָדָם מֻכְרָח עַל הַמִּצְוָה וְעַל הָעֲבֵרָה, וְשֶׁכָּל פְּעֻלּוֹת הָאָדָם אֵין לוֹ בְּחִירָה בָּהֶן, אַחַר שֶׁבְּחִירָתוֹ תְּלוּיָה בִּבְחִירַת הָאֱלֹהִים. וַאֲשֶׁר גָּרַם לְזֹאת הָאֱמוּנָה - הוּא: שֶׁיִּשְׁאַל הַשּׁוֹאֵל: זֶה הָאִישׁ, יָדַע בּוֹ הַבּוֹרֵא אִם יִהְיֶה צַדִּיק אוֹ רָשָׁע, אוֹ לֹא יָדַע? וְאִם תֹּאמַר יָדַע - יִתְחַיֵּב מִזֶּה שֶׁיִּהְיֶה מֻכְרָח עַל הָעִנְיָן הַהוּא אֲשֶׁר יְדָעוֹ הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ טֶרֶם הֱיוֹתוֹ; אוֹ תִּהְיֶה יְדִיעָתוֹ בִּלְתִּי אֲמִתִּית. וְאִם תֹּאמַר: שֶׁלֹּא יָדַע מִקֹּדֶם - יִתְחַיְּבוּ מִזֶּה הַרְחָקוֹת עֲצוּמוֹת, וְיֵהָרְסוּ חוֹמוֹת נִשְׂגָּבוֹת בְּעִנְיַן הַדָּת. לָכֵן שְׁמַע מִמֶּנִּי מַה שֶּׁאֹמַר לְךָ וְהִסְתַּכֵּל בּוֹ מְאֹד - כִּי הוּא הָאֱמֶת בְּלֹא סָפֵק.

וְזֶה כְּבָר הִתְבָּאֵר בְּחָכְמַת הָאֱלֹהוּת, רְצוֹנִי לוֹמַר: מַה שֶּׁאַחַר הַטֶּבַע, שֶׁהַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּ"מַדָּע", וְלֹא חַי בְּ"חַיִּים", עַד שֶׁיִּהְיֶה הוּא וְהַמַּדָּע שְׁנֵי דְבָרִים, כְּאָדָם וִידִיעָתוֹ. שֶׁהָאָדָם - בִּלְתִּי הַמַּדָּע, וְהַמַּדָּע - בִּלְתִּי הָאָדָם; וְכֵיוָן שֶׁכֵּן הוּא - הֵם שְׁנֵי דְבָרִים. וְאִלּוּ הָיָה הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ יוֹדֵעַ בְּמַדָּע, הָיָה מִתְחַיֵּב מִזֶּה הָ"רִבּוּי", וְהָיוּ הַנִּמְצָאִים "הַקַּדְמוֹנִים" רַבִּים: ד' יִתְבָּרֵךְ, וְהַמַּדָּע אֲשֶׁר בּוֹ יֵדַע, וְהַחַיִּים אֲשֶׁר בָּהֶם הוּא חַי, וְהַיְכֹלֶת אֲשֶׁר בָּהּ יָכוֹל, וְכֵן כָּל תְּאָרָיו יִתְבָּרֵךְ. וְאָמְנָם זָכַרְתִּי לְךָ תְּחִלָּה טַעֲנָה קְרוֹבָה וְקַלָּה לְהָבִין אוֹתָהּ וּלְהַשְׂכִּילָהּ לֶהָמוֹן - כִּי הַטְּעָנוֹת וְהָרְאָיוֹת אֲשֶׁר יַתִּירוּ זֶה הַסָּפֵק הֵן חֲזָקוֹת מְאֹד וּמוֹפְתִיּוֹת אֲמִתִּיּוֹת. וְהִתְבָּאֵר: שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ שְׁמוֹ - תְּאָרָיו,

וּתְאָרָיו - הוּא, עַד שֶׁיֵּאָמֵר עָלָיו: שֶׁהוּא הַמַּדָּע, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ, וְהוּא הַיָּדוּעַ; וְהוּא הַחַי, וְהוּא הַחַיִּים, וְהוּא הַמַּמְשִׁיךְ לְעַצְמוֹ הַחַיִּים. וְכֵן שְׁאָר הַתְּאָרִים. וְאֵלּוּ הָעִנְיָנִים קָשִׁים, וְלֹא תְקַוֶּה לַהֲבִינָם הֲבָנָה שְׁלֵמָה מִשְּׁתֵּי שׁוּרוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ מִדְּבָרַי; וְאָמְנָם, יַעֲלֶה בְיָדְךָ מֵהֶם סִפּוּר דְּבָרִים לְבָד.

וּלְזֶה הָעִקָּר הַגָּדוֹל לֹא הִתִּיר הַלָּשׁוֹן הָעִבְרִי לוֹמַר: "חֵי ד' צְבָאוֹת", כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים: "חֵי פַּרְעֹה" (בראשית מב טו), "חֵי נַפְשְׁךָ" (שמואלא א טו). רְצוֹנִי לוֹמַר: שֵׁם מְצֹרָף. כִּי הַמְצֹרָף וְהַמִּצְטָרֵף אֵלָיו שְׁנֵי דְבָרִים חֲלוּקִים, וְלֹא יִצְטָרֵף הַדָּבָר לְעַצְמוֹ. וּלְפִי שֶׁחַיֵּי הַשֵּׁם הֵם - עַצְמוֹ, וְעַצְמוֹ - חַיָּיו, וְאֵינוֹ דָּבָר אַחֵר זוּלָתוֹ - לֹא הִזְכִּירוּהוּ בְּצֵרוּף; אַךְ אָמַר: חַי ד' צְבָאוֹת (מלכימא יח טו); חַי ד' אֲשֶׁר עָשָׂה לָנוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ הַזֹּאת (ירמיה לח טז). הַכַּוָּנָה בָּזֶה: שֶׁהוּא וְחַיָּיו דָּבָר אֶחָד.

וּכְבָר הִתְבָּאֵר כֵּן בַּסֵּפֶר הַנִּקְרָא: "מַה שֶּׁאַחַר הַטֶּבַע" - שֶׁאֵין יְכֹלֶת בְּדַעְתֵּנוּ לְהָבִין מְצִיאוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל הַשְּׁלֵמוּת, וְזֶה - לִשְׁלֵמוּת מְצִיאוּתוֹ וְחֶסְרוֹן דַּעְתֵּנוּ; וְשֶׁאֵין לִמְצִיאוּתוֹ סִבּוֹת, שֶׁיִּוָּדַע בָּהֶן; וְשֶׁקָּצְרָה דַעְתֵּנוּ מֵהַשִּׂיגוֹ, כְּקֹצֶר אוֹר הָרְאוּת מֵהַשִּׂיג אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁאֵינוֹ לַחֲלִשַׁת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, אֲבָל לִהְיוֹת אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ יוֹתֵר מֵאוֹר הָרְאוּת שֶׁיִּרְצֶה לְהַשִּׂיגוֹ. וּכְבָר דִּבְּרוּ בְּזֶה הָעִנְיָן הַרְבֵּה וְהֵם כֻּלָּם מַאֲמָרִים אֲמִתִּים מְבֹאָרִים.

וְרָאוּי מִפְּנֵי זֶה - שֶׁלֹּא נֵדַע גַּם כֵּן "דַּעְתּוֹ", וְשֶׁלֹּא תְכִילֵהוּ דַּעְתֵּנוּ כְּלָל, אַחַר שֶׁהוּא - דַּעְתּוֹ, וְדַעְתּוֹ - הוּא. וְזֶה הָעִנְיָן נִפְלָא מְאֹד, וְהוּא: אֲשֶׁר נִבְצְרָה מֵהֶם אֲמִתָּתוֹ. וְאָמְרוּ: שֶׁהֵם

יָדְעוּ שֶׁמְּצִיאוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ עַל הַשְּׁלֵמוּת אֲשֶׁר הִיא עָלָיו לֹא תֻּשַּׂג, וּבִקְשׁוּ לְהַשִּׂיג יְדִיעָתוֹ עַד שֶׁיֵּדָעוּהָ - וְזֶה מַה שֶּׁאִי-אֶפְשָׁר: שֶׁאִלּוּ תָּכִיל דַּעְתֵּנוּ מַדָּעוֹ, הָיְתָה מְכִילָה מְצִיאוּתוֹ - אַחַר שֶׁהַכֹּל דָּבָר אֶחָד. שֶׁהַשָּׂגָתוֹ עַל הַשְּׁלֵמוּת - הִיא: שֶׁיֻּשַּׂג כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּמְצִיאוּתוֹ, וּמִן הַיְדִיעָה, וְהַיְכֹלֶת, וְהַחַיִּים, וְהָרָצוֹן, וְזוּלַת זֶה מִתְּאָרָיו הַנִּכְבָּדִים.

הִנֵּה כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה בְּהַשָּׂגַת יְדִיעָתוֹ - סְכָלוּת גְּמוּרָה; אֶלָּא שֶׁאֲנַחְנוּ נֵדַע, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ "יוֹדֵעַ", כְּמוֹ שֶׁנֵּדַע שֶׁהוּא "נִמְצָא". וְאִם יִשְׁאָלֵנוּ שׁוֹאֵל: אֵיךְ הוּא מַדָּעוֹ? נֹאמַר לוֹ: אֲנַחְנוּ לֹא נַשִּׂיג זֶה, כְּמוֹ שֶׁלֹּא נַשִּׂיג מְצִיאוּתוֹ אֶל הַשְּׁלֵמוּת. וּכְבָר הִרְחִיק כָּל מִי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לָדַעַת אֲמִתַּת יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְנֶאֱמַר לוֹ: הַחֵקֶר אֱלוֹהַּ תִּמְצָא, אִם עַד תַּכְלִית שַׁדַּי תִּמְצָא? (איוב יא ז).

וְהָבֵן כָּל מַה שֶּׁאָמַרְנוּ: שֶׁפְּעֻלּוֹת הָאָדָם מְסוּרוֹת אֵלָיו; וּבִרְשׁוּתוֹ לִהְיוֹת צַדִּיק אוֹ רָשָׁע, מִבִּלְתִּי הַכְרָחַת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עָלָיו עַל אֶחָד מִשְּׁנֵי הָעִנְיָנִים. וּמִפְּנֵי זֶה הָיָה רָאוּי הַצִּוּוּי וְהַלִּמּוּד וְהַהֲכָנָה וְהַגְּמוּל וְהָעֹנֶשׁ - וְאֵין בְּכָל זֶה סָפֵק. אָמְנָם, תֹּאַר יְדִיעָתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהַשָּׂגָתוֹ לְכָל הַדְּבָרִים - דַּעְתֵּנוּ קְצָרָה לְהַשִּׂיגוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

וְזֶהוּ כְּלָל מַה שֶּׁכִּוַּנּוּ אֵלָיו בְּזֶה הַפֶּרֶק. וּכְבָר הִגִּיעָה הָעֵת לִפְסֹק הַדְּבָרִים הֵנָּה, וְאַתְחִיל בְּפֵרוּשׁ הַמַּסֶּכְתָּא הַזֹּאת, אֲשֶׁר הִקְדַּמְנוּ לָהּ אֵלּוּ הַפְּרָקִים.